

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA

Katedra rozvojových a environmentálních studií

Sarah Mária Verníčková

**Vplyv environmentálnej gramotnosti prvovoličov na výber
 politickej strany v parlamentných voľbách 2020 na**

Slovensku

Bakalárska práca

Vedúci práce: Mgr. Martin Schlossarek, Ph.D.

Olomouc 2023

Abstrakt: Hlavný cieľ tejto práce je zistiť, či existuje korelácia medzi environmentálnou gramotnosťou prvovoličov v parlamentných voľbách na Slovensku v roku 2020 a ich volebnými preferenciami, s využitím štruktúrovaného dotazníkového šetrenia. Dôraz je kladený na niekoľko hlavných kategórií environmentálnej gramotnosti, ako vedomosti o environmentálnych problémoch, názory na túto tematiku a aktivity spojené s environmentálne priaznivým chovaním.

Kľúčové slova: Environmentálna gramotnosť, prvovoliči, volebné preferencie, environmentálna politika, environmentálne vedomosti, environmentálne postoje, environmentálne chovanie

Abstract: The main aim of this thesis is to show if there is a correlation between environmental literacy of first-time voters in 2020 parliamentary election in Slovakia and their choice of political parties using structured questionnaire survey. Emphasis is placed on several main categories of environmental literacy such as knowledge of environmental issues, sentiment towards environmental issues and activities connected with environmentally positive behaviour.

Key words: environmental literacy, first-time voter, electoral preference, environmental policy, environmental knowledge, environmental attitudes, environmental behaviour

Prehlasujem, že som túto bakalársku prácu vypracovala samostatne, za použitia uvedených bibliografických a elektronických zdrojov.

V Olomouci, dňa 12. 04. 2023

podpis

Týmto by som rada poďakovala svojmu vedúcemu práce Mgr. Martinovi Schlossarkovi, Ph.D., a odborné rady a najmä trpezlivý prístup. Tak isto moje ďakujem patrí priateľovi Romanovi a mojej rodine za nezmerné množstvo povzbudivých a chápaných chvíľ.

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

Jméno a příjmení: Sarah Mária VERNÍČKOVÁ
Osobní číslo: R17401
Adresa: Za Humny 376, Grygov, 78373 Grygov, Česká republika
Téma práce: Vplyv environmentálnej gramotnosti prvovoličov na výber politickej strany v parlamentných voľbách 2020 na Slovensku
Téma práce anglicky: Effect of environmental literacy of first-time voters on party preference in 2020 parliament elections in Slovakia
Jazyk práce: Slovenština
Vedoucí práce: Mgr. Martin Schlossarek, Ph.D.
Katedra rozvojových a environmentálních studií

Zásady pro vypracování:

Na základe analýzy volebných programov politických strán do parlamentu bude zostavený rebríček environmentálne zameraných programov kandidujúcich strán. Hlavným cieľom práce bude skúmať u prvovoličov zo stredných škôl ich environmentálnu gramotnosť a ich výber v už prebehnutých voľbách do slovenského parlamentu. Ďalej budeme sledovať, do akej miery majú títo respondenti záujem o environmentálne témy a či považujú environmentálne problémy za hrozbu.

Seznam doporučené literatury:

Environmentálna politika | Informačné listy o Európskej únii | Európsky parlament. [online]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/section/193/environmentalna-politika>

Volby do Národnej rady Slovenskej republiky 2020, Ministerstvo vnútra SR – Verejná správa. *Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky* [online]. Copyright ? 2007 [cit. 06.05.2020]. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?volby-nrsr&fbclid=IwAR1rWLJ5FF8-511KN3SOjZdLpQDhUR-sgzY-nhSFFpiltzjZn04D6mtoGRQ>

ROSENBAUM, Walter A. *Environmental Politics and Policy*. Tenth Edition. London: SAGE. ISBN 978-1-4522-3996-5.

W. SCHOLZ, Roland. *Environmental Literacy in Science and Society: From Knowledge to Decisions*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. ISBN 978-0521183338.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolium, 2002. ISBN 978-80-246-0139-7.

Podpis vedoucího práce:

Datum:

Podpis vedoucího pracoviště:

Datum:

OBSAH

1	Zoznam grafov	8
2	Zoznam obrázkov	8
3	Zoznam tabuliek	8
4	Úvod	9
5	Environmentálna gramotnosť.....	9
5.1	Obecná definícia environmentálnej gramotnosti.....	9
5.2	Environmentálna gramotnosť podľa Severoamerickej asociácie pre environmentálne vzdelávanie (NAEE)	11
5.3	Organizácia oblasti environmentálnej gramotnosti.....	12
5.3.1	Znalosti	13
5.3.2	Dispozície	14
5.3.3	Kompetencie.....	15
5.3.4	Kontext.....	16
5.3.5	Environmentálne zodpovedné chovanie	16
5.4	Environmentálna gramotnosť- operacionalizácia.....	17
6	Programy politických strán	19
6.1	Výskum SPFA- Postoje politických strán k energetickým a klimatickým témam.	19
6.2	Metodológia výskumu	19
6.3	Volebné programy jednotlivých strán	21
6.3.1	<i>DOBRÁ VOLBA</i>	21
6.3.2	MOST-HÍD	21
6.3.3	KDH	22
6.3.4	MKS-MKO.....	22
6.3.5	OL'ANO	23
6.3.6	PS/SPOLU	23
6.3.7	SaS	24
6.3.8	SME RODINA.....	24
6.3.9	SMER-SD	25
6.3.10	SNS.....	25
6.3.11	Za ľudí	25
6.4	Postoje politických strán k energetickej chudobe a energetickej efektívnosti budov	26
6.5	Postoje strán k obnoviteľným zdrojom energie a budúcnosti fosílnych palív	27
6.6	Zhrnutie	28

6.7	Ďalšie prieskumy politických strán kandidujúcich do Slovenskej Národnej Rady	29
7	Experimentálna časť	30
7.1	Cieľ a metodika práce	30
7.2	Metoda výskumu	31
7.3	Úvodná časť	33
7.4	Vedomostná časť výskumu	36
7.5	Názorová časť výskumu	39
7.6	Časť výskumu-environmentálne aktivity	40
8	Zistenia	43
9	Záver	46
10	Zoznam použitej literatúry.....	47
11	Prílohy.....	50
11.1	Dotazník.....	50

1 Zoznam grafov

GRAF 1 NAVRHOVANÝ PODIEL OBNOVITEĽNÝCH ZDROJOV NA HRUBEJ KONEČNEJ ENERGETICKEJ SPOTREBE DO ROKU 2030 (SFPA, 2021) -----	27
GRAF 2 ZASTÚPENIE POHLAVIA V SKÚMANEJ VZORKE -----	33
GRAF 3 VEK RESPONDENTOV -----	33
GRAF 4 DOSIAHNUTÉ VZDELANIE RESPONDENTOV -----	34
GRAF 5 HLAVNÉ ZDROJE INFORMÁCIÍ -----	34
GRAF 6 VOLENÉ STRANY -----	35
GRAF 7 DOLEŽITOSŤ PROGRAMU PODĽA VOLIČOV -----	36
GRAF 8 KOĽKO ĽUDÍ DNES PRIBLIŽNE ŽIJE NA ZEMI? -----	37
GRAF 9 KOĽKO PERCENT ROZLOHY SLOVENSKA PREDSTAVUJÚ LESY? -----	37
GRAF 10 KTORÝ Z UVEDENÝCH ZDROJOV MÁ NAJVÄČŠÍ PODIEL NA VÝROBE ELEKTRIKY NA SLOVENKU? -----	38
GRAF 11 KTORÉ Z NASLEDUJÚCICH TVRDENÍ JE PODĽA VEDECKÉHO KONSENZU SPRÁVNE? -----	38
GRAF 12 ODPOVEDE NA OTÁZKU “HLAVNÝM CIEĽOM EURÓPSKEJ ZELENEJ DOHODY (NEW GREEN DEAL) JE DOSIAHNUŤ UHLÍKOVÚ NEUTRALITU DO ROKU.” -----	39
GRAF 13 ODPOVEDE RESPONDENTOV V NÁZOROVEJ ČASTI VÝSKUMU -----	40
GRAF 14 ENVIRONMENTÁLNE AKTIVITY -----	41
GRAF 15 KOĽKO KRÁT SI SA ZA POSLEDNÉ TRI ROKY ZÚČASTNIL/A AKTIVITY ZAMERANEJ NA ŽIVOTNÉ PROSTREDIE? (ZBER ODPADU, PODPIS PETÍCIE, ÚČASŤ NA PROTESTE, BLOKÁDA..) -----	42
GRAF 16 PODPORA ČINNOSTI GRÉTY THUNBERG -----	42
GRAF 17 ODPOVEDE NA OTÁZKU O DÔLEŽITOSTI PROGRAMOVÝCH BODOV OHĽADOM ENVIRONMENTALISTIKY PODĽA VOLENÝCH STRÁN -----	43
GRAF 18 VEDOMOSTNÁ ČASŤ -----	44
GRAF 19 NÁZOROVÁ ČASŤ -----	44
GRAF 20 AKTIVITY RESPONDENTOV V OBLASTI OCHRANY ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA -----	45
GRAF 21 ENVIRONMENTÁLNA GRAMOTNOSŤ -----	45

2 Zoznam obrázkov

OBRÁZOK 1 SCHÉMA INTERAKTIVITY ENVIRONMENTÁLNEJ GRAMOTNOSTI	13
OBRÁZOK 2 KLÚČOVÉ PRVKY ENVIRONMENTÁLNEJ GRAMOTNOSTI.....	19
OBRÁZOK 3 ENVIRONMENTÁLNY AUDIT POLITICKÝCH STRÁN	29
ZOZNAM OBRÁZ	

3 Zoznam tabuliek

TABUĽKA 1 HLAVNÉ TÉMY VO VOLEBNÝCH PROGRAMOCH (SFPA, 2021)	20
TABUĽKA 2 PORADIE POLITICKÝCH STRÁN NA ZÁKLADE ZÍSKANÝCH BODOV (SFPA, 2021)	29
TABUĽKA 3 DELENIE POLITICKÝCH STRAN PODĽA VÝZNAMU ENVIRONMENTÁLNEHO PROGRAMU	36
TABUĽKA 4 OTÁZKY V NÁZOROVEJ ČASTI	40
TABUĽKA 5 OTÁZKY V ČASTI PROENVIRONMENTÁLNIČ AKTIVÍT	41

4 Úvod

Cieľom tejto bakalárskej práce je nájsť spojitosť medzi environmentálnou gramotnosťou prvovoličov vo voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky a ich volebnou preferenciou. Práca odpovie na otázku, či vyššia miera environmentálnej gramotnosti ovplyvňuje voľbu prvovoličov v prospech strán so silne spracovaným environmentálnym programom.

Téma environmentálnej gramotnosti v súčasnosti zažíva pomerne veľký rozvoj a v odbornej literatúre je jej venovaný stále väčší priestor. Nič menej často narážame na problém, že pojem environmentálnej gramotnosti je pomerne zložito definovateľný, i keď sa o jeho plnú definíciu snažilo a snaží mnoho autorov. Úlohou prvej časti tejto práce bude zoznámenie sa s touto problematikou a skrz reflexiu odbornej literatúry tento pojem čo najlepšie vymedziť. Vzhľadom ku komplexnosti a zameraniu tejto práce, bude kladený doraz predovšetkým na najdôležitejšie aspekty environmentálnej gramotnosti, ktoré následne poslúžia pri výskumu úrovne environmentálnej gramotnosti u prvovoličov a prvovoličiek.

Druhá časť obsahuje analýzu programov politických strán, ktoré kandidovali do Národnej rady Slovenskej republiky v roku 2020. Analýza sa sústreďuje predovšetkým na časti programov zaoberajúcich sa problematikou životného prostredia a energetickými a klimatickými politikami. Väčšina programov politických strán obsahuje v nejakej miere tieto body, nič menej niektoré sa tejto problematike úplne vyhýbali. Vzhľadom k súčasným trendom v socioekonomickom priestore Európskej únie, kde je zelená politika stále významnejšou témou, je ochrana životného prostredia čím ďalej významnejšie zastúpená. Tento fakt reflektujú takmer všetky programy politických strán. Táto práca nemá za cieľ reflektovať realistikosť navrhovaných opatrení jednotlivých strán a nahliada na ne z čisto kvantitatívneho hľadiska.

Výskumná časť obsahuje dotazníkové šetrenie realizované na prvovoličoch a prvovoličkách. Medzi hlavné skúmané aspekty patrí obecná environmentálna gramotnosť a to predovšetkým s dohľadom na znalosť problematiky životného prostredia, názory a postoje na túto tému a mieru aktivity respondentov v oblasti proenvironmentálneho chovania. Tieto poznatky sú následne dávane do širšieho kontextu s volebnými preferenciami respondentov.

5 Environmentálna gramotnosť

5.1 Obecná definícia environmentálnej gramotnosti

Pojem environmentálna gramotnosť sa prvý krát objavil v článku Massachuseus Audubon v roku 1969 (Roth, 1968). Autor v ňom reagoval na pomerne časté zmienky v médiách o ekologicky negramotných ľuďoch, ktorí znečisťujú životné prostredie. S otázkou, ako je jednoduché zadržať niekoho, kto je ekologicky negramotný sa však autor pýtal: „Ako rozpoznáme ekologicky gramotného človeka?“. Otázka bola položená ekologickým lídrom vo vede, v politike, medzi aktivistami i pedagógmi. Odpovedí sa vrátilo málo, no na základe týchto a autorových postrehov vznikol prvý článok o environmentálnej gramotnosti. Po publikácii sa termín environmentálna gramotnosť objavila i v niekoľkých prejavoch vtedajšieho prezidenta Spojených štátov Richarda Nixona, ktoré sa týkali schválenia prvého národného zákona o

ekologickej výchove. Environmentálna gramotnosť sa stále viac vkladala do slovníku environmentálnych pedagógov a stala sa primárnym cieľom environmentálnej výchovy (Roth, 1992).

Významným rokom pre environmentálnu gramotnosť bol rok 1990. Valné zhromaždenie OSN určilo 90. roky 20. storočia ako Medzinárodnú dekádu obmedzovania prírodných katastrof, počas ktorej vyzdvihovalo kľúčovú rolu environmentálneho vzdelávania v programoch pripravenosti na prírodné nebezpečenstvo. Environmentálne hnutie sa usilovalo o politickú a praktickú zodpovednosť za ochranu a zlepšovanie životného prostredia, teda celkovej kvality života.

Termín environmentálna gramotnosť bola čím ďalej viac používaná ľuďmi, ktorí nepoznali pôvodný článok a tým pádom ani význam termínu. Tým vznikalo množstvo modifikácií tohto termínu. Termín sa začal využívať toľkými spôsobmi, a bol formulovaný tak vágne, že jeho užitočnosť výrazne klesla. (Roth, 1992)

V roku 1986 Risser vyzval ekológov, aby premýšľali, diskutovali a dospeli ku konsenzu o tom, čo zahrňuje základnú environmentálnu gramotnosť, zaujali rózny postoj a prijali svoju zodpovednosť voči študentom i širokej verejnosti. Od tej doby sa charakteristika ekologickej gramotnosti značne vyvinula (Risser 1986)

Klemow v roku 1991 ponúka vo svojom článku „Jedenásť základných ekologických pojmov“, ktoré si podľa neho zaslúžia byť súčasťou základnej ekologickej gramotnosti a mali by im porozumieť všetci pred vstupom do dospelosti. Pojmy vysvetľujú základné funkcie organizmov v ekosystémoch, ich premenlivosť a vzťah ľudstva k zemským ekosystémom a to (1) ekológia je časť biológie, ktorá skúma vzájomné vzťahy medzi organizmami a ich prostredím, (2) Rôzne fyzikálne a biologické faktory ovplyvňujú schopnosť rastu a rozmnožovania organizmov na hocijakom mieste, (3) Existuje variabilita v spôsobe, akým rôzne druhy reagujú na prostredie a to spôsobuje, že majú rôznu oblasť rozšírenia, (4) Organizmy určitého druhu, spolu žijúce, tvoria populáciu, (5) Druhy s podobnými reakciami na životné prostredie, sa zvyčajne vyskytujú spoločne v podobnom prostredí, (6) Na akomkoľvek mieste organizmy interagujú rôznymi spôsobmi, (7) Všetky organizmy na mieste spolu s jeho fyzickým prostredím tvoria ekosystém, (8) všetky funkcie ekosystému závisia na energií, (9) telá všetkých organizmov sú postavené z chemických prvkov nazývaných živiny, (10) ekosystémy sa neustále menia, či už rýchlo, alebo pomaly, (11) Ľudia viac než akýkoľvek druh zmenil zemské ekosystémy. (Klemow, 1991)

Berkowitz a kolektív (2004) tvrdia, že je potreba rozčleniť kritéria pre bežného študenta narozdeľ od budúcich ekológov. Navrhujú „päť kľúčových ekologických systémov“, ktorým by mal každý ekologický gramotný jedinec porozumieť. Je to znalosť svojej komunity, okolia a ekosystému v ňom, pochopenie ekologického základu ľudskej existencie a ekosystémové služby. Ďalším kľúčovým bodom je Zemeguľa ako ekosystém a naše dopady na neho, a na genetické a evolučné systémy.

Jordan a kolektív (2009) navrhujú tri kľúčové aspekty ekologickej gramotnosti: (1) schopnosť premýšľať o ekológii z vedeckej perspektívy, (2) schopnosť porozumieť základným konceptom ekológie a ich vzájomnej previazanosti, (3) uznanie vzťahu medzi ľudskými činnosťami a životným prostredím.

Powers (2010) si uvedomuje náročnosť chápania ekológie, a preto navrhuje zamerať sa na niekoľko odlišných tém a vytvoriť tak explicitné prepojenia medzi ekologickými konceptami.

To práve môže pomôcť študentom ako rámec pre interpretáciu sveta z ekologického hľadiska. Pre environmentálne gramotného človeka je potrebné rozumieť kompromisom, sukcesí, populačnej dynamike, cyklom prvkov a globálnej ekológii.

5.2 Environmentálna gramotnosť podľa Severoamerickej asociácie pre environmentálne vzdelávanie (NAEE)¹

Práca *Rozvoj a rámec pre hodnotenie environmentálnej gramotnosti*² predstavuje nový, komplexný a výskumom podložený popis environmentálnej gramotnosti. Autori čerpali z literatúry o environmentálnom vzdelávaní, ako aj z poznatkov odvodených z rozmanitej škály oborov. Projekt prvý krát spojil odborníkov z výskumu, hodnotenia a evaluácií v oblasti spoločenského, prírodovedného a environmentálneho vzdelávania. Program vznikol aj pre organizácie zaoberajúce sa hodnotením na medzinárodnej (PISA) a národnej (NELA) úrovni. (Hollweg, et al., 2011)

Autori hľadajú odpoveď na otázku :„ Do akej miery majú jedinci vedomosti, schopnosti, dispozície a chovanie pre kompetentné rozhodovanie a jednanie s lokálnymi, regionálnymi, národnými a globálnymi problémami?„. Dokument sa zameriava na typy znalostí, afektívne zložky, kompetencie a chovanie, ktoré je pre environmentálnu gramotnosť významné. Mnohé znalosti a stratégie, tvoriace environmentálnu gramotnosť, sú však široko využiteľné aj v iných témach, ako napríklad vzdelávanie, znižovanie chudoby a kriminality. Vo veľa prípadoch sú práve environmentálne a sociálne problémy prepojené, čo umožňuje environmentálne gramotným jedincom pochopiť komplexnejšie daný problém a zvoliť udržateľné riešenie. (Holl

Cieľom dokumentu je dosiahnuť multidisciplinárneho konsenzu o tom, čo environmentálna gramotnosť predstavuje a vytvoriť riešenie pre hodnotenie dát a neposlednom rade napomôcť budovaniu gramotnosti u budúcich generácií.

Zásadné je to, že i keď sa autori snažia vo svojej práci čo najlepšie zachytiť súčasne porozumenie odboru, stále ich práca neprináša v žiadnom prípade právnú alebo navždy platnú definíciu environmentálnej gramotnosti a environmentálnej výchovy. (Daniš, 2013)

Environmentálna gramotnosť má mnoho dimenzií, žiaľ nie všetky sa však dajú zahrnúť do jedného hodnotenia. Podstatné je identifikovať kľúčové prvky, aby hodnotenie obsiahlo položky a úlohy, ktoré pokrývajú danú oblasť a aby zohľadňovali rozsah obťažnosti. Environmentálna gramotnosť nie je binárna, u jednotlivca sa môžu prvky ako dispozícia, kompetencia, znalosti či gramotnosť líšiť a meniť. No i keď sa environmentálna gramotnosť časom vyvíja, nie je to proces lineárny, skôr má tendenciu zahrňovať možné interakcie medzi hlavnými zložkami domény. (Hollweg, et al., 2011)

Environmentálne gramotní jedinci majú v rôznych metrikách:

- Znalosti a porozumenie širokému spektru environmentálnych konceptov a problémov
- Sadu kognitívnych a afektívnych dispozícií
- Sadu kompetencií (kognitívnych schopností a zručností)
- Vhodné behaviorálne stratégie, aby na základe týchto znalostí a porozumenia došli k rozumným a efektívnym rozhodnutiam v celej škále environmentálnych kontextov

¹ North American Association for Environmental Education

² Developing a Framework for Assessing Environmental Literacy

V ďalšej časti budú vysvetlené hore uvedené časti environmentálnej gramotnosti a objasnený ich význam.

Environmentálne gramotný človek potrebuje mať určité znalosti o systémoch Zeme, ako aj o fyzikálnych a ekologických systémoch. Dôležité sú sociálne, politické, ekonomické, kultúrne a technické faktory. Potrebné sú aj základné znalosti a pochopenie takých problémov a výziev, ako napríklad strata biodiverzity, degradácia ekosystémov, či rast populácie.

Dispozícia, ako stav alebo vlastnosť tiahnuť k niečomu, v rámci mysle a cítenia (Oxford English Dictionary, 1989), má veľký význam pre environmentálnu gramotnosť. Niektoré dispozície sa zameriavajú na prírodný svet, iné na environmentálne postoje, problémy či záujem. Ďalšie môžu byť spojené so správaním pri riešení problémov a s prevzatím osobnej zodpovednosti. Aj keď sa zdá, že rôzne skúsenosti podporujú rozvoj dispozícií, zistilo sa, že predurčujú jednotlivcov k aktívnemu rozhodovaniu a riešeniu problémov.

Kognitívne schopnosti a zručnosti zahŕňujú vyhľadávanie, prístup k informáciám a ich následné vyhodnocovanie. Sú nenahraditeľné pri uvažovaní a pracovaní s environmentálnymi problémami. Dôležitá je schopnosť analyzovať a hodnotiť problém, zaoberať sa nákladmi, rizikami a prínosmi akcie. Dokázať zhodnotiť krátkodobé aj dlhodobé následky, komunikovať i plánovať. Významnou schopnosťou je aj používanie informačných a komunikačných technológií. (Hollweg, et al., 2011)

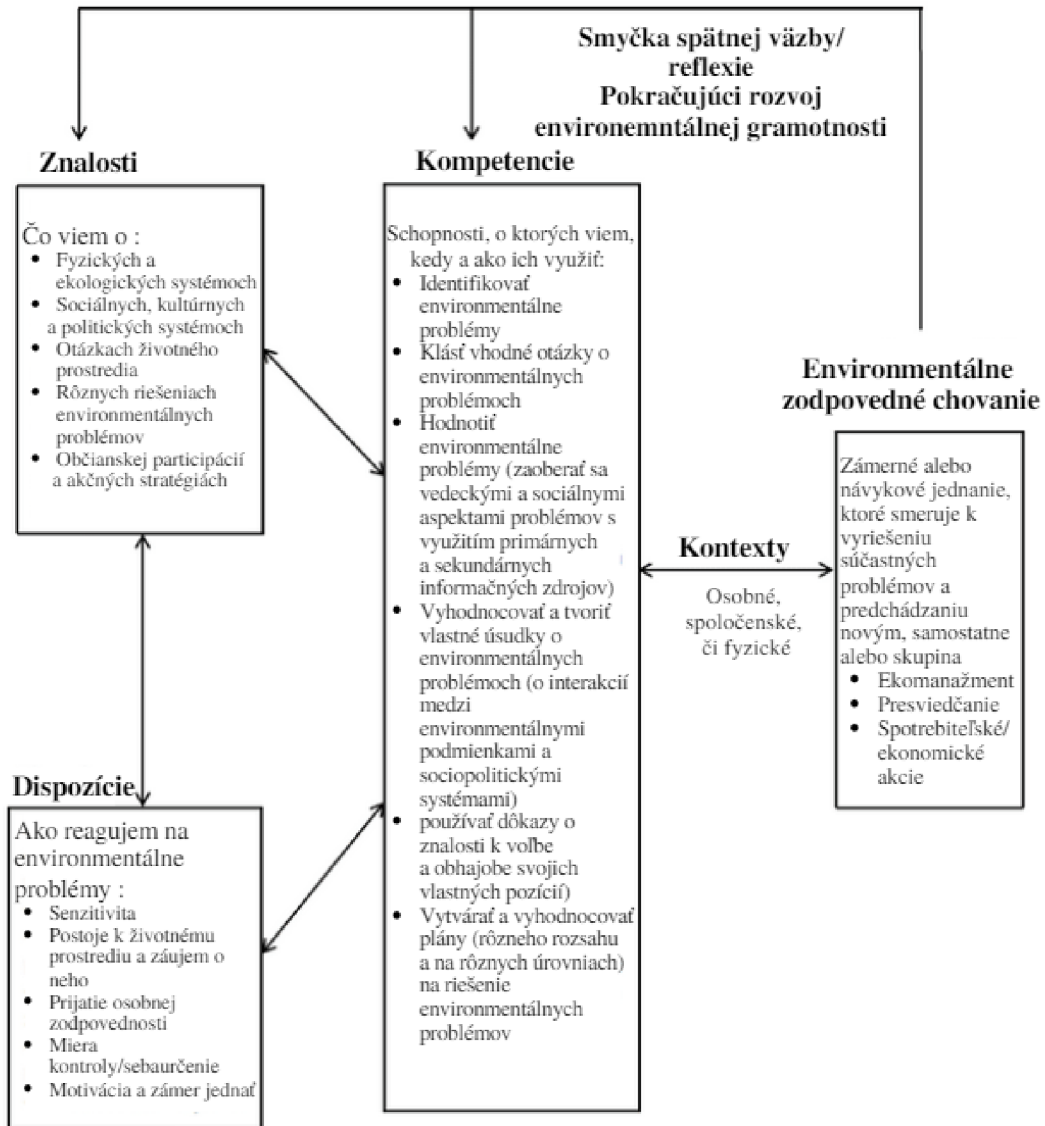
Výskumy naznačujú, že aktívna skúsenosť z reálneho sveta podporuje v študentoch učenie a rozvoj, a zvyšuje záujem svoje znalosti aplikovať. Aktívna účasť podporuje environmentálnu gramotnosť jednotlivcov a vedie ich k dlhodobému záujmu a zodpovednosti k životnému prostrediu. Základnou vlastnosťou environmentálne gramotného jednotlivca je schopnosť aplikovať svoje znalosti a porozumenie pri riešení environmentálneho problému. Škála environmentálnych problémov je široká a môže zahŕňať jednoduché rozhodnutia, ako napríklad šetriť energiou v škole, alebo veľmi zložité akcie, ako napríklad rozhodnutia ovplyvňujúce druh či jeho stanovište. Avšak kontakt už aj so situáciami menšieho rozsahu podporuje jednotlivcov k aktivite pri rozsiahlejších a zložitejších problémoch s dlhotrvajúcimi následkami. To vytvára pevný základ pre mladých ľudí, ktorí sa pravdepodobne budú v budúcnosti čím ďalej viac zaoberať zložitými problémami. Prejavom environmentálnej gramotnosti nie sú len osobné rozhodnutia, ale aj tie, ktoré môžu mať dôsledky pre širšiu spoločnosť a životné prostredie. Premýšľavý a angažovaný občan tak ako jednotlivec, tak aj v spolupráci koná vo svoj aj spoločenský prospech teraz aj v budúcnosti. (Hollweg, et al., 2011)

5.3 Organizácia oblasti environmentálnej gramotnosti

Hodnotenie musí vychádzať z jasného obrazu oblasti, ktorá má byť pokrytá. Štruktúra by sa mala riadiť súčasným myslením v obore a mala by byť dostatočne explicitná, aby riadila ako návrh hodnotenia ako celku, tak aj vývoj testovaných položiek a otázok prieskumu, ktoré majú byť použité. Environmentálna gramotnosť má mnoho sfér a preto nie je možné všetky zahrnúť do jedného hodnotenia. Dôležité je identifikovať základné prvky, aby každé hodnotenie obsahovalo položky a úlohy, ktoré pokrývajú danú sféru a tak isto je potreba, aby odrážali vhodný rozsah náročnosti. Ako už bolo uvedené, environmentálna gramotnosť nie je binárna, vyvíja sa. (Hollweg, et al., 2011)

Chovanie jednotlivca je konečným vyjadrením environmentálnej gramotnosti. Nemusí byť možné priamo merať pokračujúci rozvoj environmentálnej gramotnosti, ale aj tak je podstatné si uvedomiť, že k rozvoju dochádza nepretržite a gramotnosť je zjednodušenou reflexiou, ďalšieho učenia a skúseností.

Schéma znázorňujúca interaktivitu environmentálnej gramotnosti popisuje jej jednotlivé časti a vzťah medzi nimi.

Obrázok 1 Schéma interaktivity environmentálnej gramotnosti

5.3.1 Znalosti

Skladajú sa z piatich typov znalostí, ktoré sú potrebné k vhodnej reakcii na environmentálne problémy. Jedná sa o znalosť :

- Fyzikálnych a ekologických systémov
- Sociálne, kultúrne a politické otázky
- Otázky životného prostredia
- Množstvo riešení environmentálnych problémov
- Zapojenosť občanov a akčné stratégie

Oblasti ekológie a vedy o systémoch Zeme sa v posledných desaťročiach rozvíjali a spoločne s fyzikálnymi systémami sú neodlučiteľnou súčasťou konceptu environmentálnej gramotnosti. Zahrňujú vzájomné vzťahy v ekosystémoch, prenos hmoty a energie, interakcie medzi jednotlivými systémami Zeme, rolu vody v procesoch zemského povrchu, zmena klímy a účinky ľudských činností na ňu. Dôležitými znalosťami sú najmä znalosti človeka ako premennej v ekosystémoch a systémoch Zeme, čo zahrňuje pojmy ako ekosystémové služby a prírodný kapitál, na ktorých je ľudstvo závislé, nepriaznivé dopady ľudskej činnosti na ne, či ľudia ako činitelia pri ochrane a obnove systémov.

Znalosť sociálnych, kultúrnych a politických otázok zahrňuje kompetentné reakcie na potenciálne či aktuálne environmentálne problémy, pri ktorých je nutné pochopenie rôznych systémov, ako napríklad poľnohospodársky, dopravný, ekonomický či právny systém. Významné sú znalosti aj v historických a geografických oblastiach, ako sa vyvíjali a ako fungujú. Jedným zo základných konceptov je napríklad pochopenie, že ekologický nedostatok, ktorý sa blíži alebo prekračuje limity životného prostredia, je vyjadrený v kultúrnych, politických a spoločenských systémoch, ktoré môžu byť ovplyvnené a môžu ovplyvňovať.

Do znalostí problematiky životného prostredia zapadajú dva druhy znalostí, a to (1) znalosť rôznych environmentálnych problémov, ktoré vychádzajú z biofyzikálnych dopadov a (2) znalosť environmentálnych problémov, ktoré vychádzajú z ľudských rozporov pri environmentálnych problémoch, a riešení a príčin i dôsledkov týchto rozporov. Základnou znalosťou je tak rozpoznanie príčin a dôsledkov biofyzikálnych aj ľudských faktorov, ktoré nepriaznivo ovplyvňujú prírodné systémy a prekračujú hranice.

Znalosť rôznych riešení environmentálnych problémov zahrňuje vedomosti o minulých (úspešných aj neúspešných), aktuálnych a plánovaných snahách a stratégiách riešení problémoch životného prostredia. Znalosti v tejto oblasti rozvíjajú povedomie o množstve podôb a dimenzií riešení environmentálnych problémov.

Znalosť participácie občanov a akčných stratégií kladie dôraz na to, čo môžu občania, samostatne alebo v skupinách, urobiť pre riešenie problémov. S prostredím môžu interagovať (1) pozitívne, tým, že vytvoria riešenia zlepšujúce alebo zachovávajúce životné prostredie, (2) negatívne, jednaním znižujúcim kvalitu životného prostredia, (3) pasívne, tak, že nevytvárajú stratégie ktoré by pomohli ani poškodili životné prostredie a (4) zmiešane, čo je kombinácia predchádzajúcich možností. Pozitívne stratégie obsahujú množstvo foriem občianskej participácie, akcií a komunitných služieb. Hlavnými piatimi stratégiami sú eko-manažment, spotrebiteľské a ekonomické jednanie, politická akcia a právne kroky. V reálnych prípadoch sa jedná zväčša o kombinácie týchto stratégií (ako napríklad zber podpisov formou petície, lobovanie či získavanie finančných prostriedkov). (Hollweg, et al., 2011)

5.3.2 Dispozície

Dispozície sú výrazným určujúcim prvkom chovania, či už pozitívneho, alebo negatívneho, voči prostrediu. Odhaduje sa, že práve dispozície občanov majú vplyv na ich ochotu rozpoznávať a voliť medzi hodnotovými prístupmi, ako aj ich motiváciu byť súčasťou verejných úvah o otázkach životného prostredia.

Určujúcimi dispozíciami sú:

- Citlivosť
- Postoje, obavy a pohľad na svet
- Osobná zodpovednosť
- Miera kontroly³, sebaúčinnosť⁴
- Motivácia a zámery

Citlivosť popisuje Peterson (1982) ako súbor pozitívnych afektívnych charakteristík, ktoré vedú k tomu, že jedinec nahliada na prostredie z empatickej perspektívy. Viaceré výskumy objavili rôzne druhy formatívnej životnej skúsenosti, ktoré prispievajú k citlivosti (Cawla, 1998; Sward & Marcinkowski, 2001). Štúdie popisujú, ako citlivosť a súvisiace životné skúsenosti výrazne korelujú a predpovedajú chovanie jedinca. (napríklad Marcinkowski, 1989, 2001; Sia et al., 1985/86; Sivek, Hungerford, 1989/1990).

Ďalšími dispozíciami sú postoje, obavy a pohľad na svet. Postoje sú naučené predispozície reagovať pozitívne alebo negatívne na predmety, udalosti a správy, a tak odrážajú záujem a nezáujem študentov. Postoj však presahuje ich záujmy.

Osobná zodpovednosť zahŕňa dispozície spojené s metakognitívnymi procesmi, ktoré vedú jednotlivca k tomu, aby obmedzil alebo sa úplne vyhol takému chovaniu, ktoré významne prispieva k negatívnym dopadom na životné prostredie, a aj k chovaniu, ktoré významne prispieva k pozitívnym dopadom. Študenti by mali začať preberať osobnú a kolektívnu zodpovednosť k riešeniu aktuálnych problémov počas dospievania.

Miera kontroly, alebo aj vnímanie účinnosti sa vzťahuje k tomu, do akej miery ľudia očakávajú, že budú pozitívne odmenení na základe dôsledkov svojho jednania (napr. Peyton a Miller, 1980). Sebaúčinnosť je presvedčenie, že je človek schopný úspešne jednať tak, aby dosiahol týchto dôsledkov. (Bandura, 1977, s. 193)

Motiváciu konať si môžu jednotlivci môžu vytvoriť a vyjadrovať túto dispozíciu vo forme ochoty alebo zámeru konať a rozhodovať sa. Motivácia aj zámer je ovplyvnená presvedčeniami a hodnotami jednotlivca, ktoré zastáva v súvislosti s konkrétnym problémom (Hungerford a kol., 1990). V rámci environmentálneho vzdelávania je motivácia skorším a viac všeobecným termínom pre predispozíciu konať.

5.3.3 Kompetencie

Kompetencie sú definované ako skupina zručností a schopností, ktoré sa môžu používať prejavovať v reálnom svete a v nastavení hodnotenia na konkrétny účel. Všeobecne sa jednotlivcov považuje za kompetentného, keď dokáže robiť niečo opakovane a na určitej úrovni kvality či presnosti. Kompetencia pre riešenie environmentálnych problémov vyžaduje schopnosť prijímať podnety a interpretovať ich pomocou už získaných vedomostí a skúsenosti. Táto kompetencia môže vyžadovať identifikáciu a používanie správnych zdrojov, rozlišovať medzi vlastnosťami environmentálnych problémov a otázok, schopnosť rozpoznať platnosť informácií a hodnotové hľadiská, či určiť stav a význam daného problému.

³ *locus of control*

⁴ *self-efficacy*

Vyjadrenie konkrétnej kompetencie je ovplyvnené vlastnosťami a dispozíciami jednotlivca v reálnom svete.

Preto rozvoj kompetencií prispieva k rozvoju environmentálnej gramotnosti a je možno ich vnímať ako prostriedok na dosiahnutie cieľa. Kompetencie zahŕňajú schopnosti:

- Identifikovať environmentálne problémy
- Analyzovať problémy
- Hodnotiť environmentálne javy
- Hodnotiť interakcie v rámci sociálnych a politických systémov
- Používanie dôkazov a vedomostí na opis stanoviska
- Vytvárať a hodnotiť plány na riešenie environmentálnych problémov

Identifikovanie problémov zahŕňa nielen ich pomenovanie, ale aj schopnosť opísať a poskytnúť dôkazy o environmentálnych podmienkach, rizikách, vplyvoch, ľudských nezhodách a konfliktoch. Dôležité je vedieť opísať historické a geografické aspekty ako aj opísať faktory, ktoré ich ovplyvňujú. To by mal vedieť environmentálne gramotný jedinec urobiť pri rôznych druhoch environmentálnych problémov. Kladenie relevantných otázok vyplýva zo schopnosti identifikovať problémy. (Hollweg, et al., 2011)

5.3.4 Kontext

Environmentálne problémy vznikajú, keď dôjde k narušeniu dynamickej rovnováhy. A to udalosťami spôsobenými prírodnými alebo ľudskými faktormi (ako napríklad vypúšťanie oxidu uhličitého do ovzdušia vďaka spaľovaniu fosílnych palív, havária ropného tankeru, cunami spôsobené pohybom tektonických dosiek). Problém nastáva vtedy, keď sa neuzavrie dohoda o povahe environmentálneho problému a ako s ním pracovať. Mali by sme viac investovať do rozvoja obnoviteľných zdrojov? Chváliť uhlíkovú daň, alebo zaviesť viac regulácií pre stavbu a pohyb ropných tankerov? To sú kontextuálne otázky týkajúce sa environmentálnych problémov. Významnou časťou environmentálnej gramotnosti je teda prijímanie zodpovedných rozhodnutí a opatrení na riešenie environmentálnych problémov.

Vyžaduje si pochopenie vedeckých poznatkov, systémových interakcií a disponovanie kognitívnymi schopnosťami a afektívnymi dispozíciami, aby bol jedinec schopný o problémoch kriticky uvažovať a konať. Avšak je potreba zamerať sa aj na kontextuálne faktory, v ktorých sa environmentálna gramotnosť prejavuje. Kontext je spojením osobného a sociálneho kontextu. Sociálny kontext môže napomôcť určeniu, prečo a ako jednotlivec koná. Vplyv má napríklad úroveň vzdelania alebo kognitívneho vývoja, osobná situácia, či životné skúsenosti, ktorými jednotlivec disponuje. Sociálny kontext zahŕňa vplyv sociálnych systémov a fyzický kontext ako vplyv času a miesta. Aj tieto kontexty ovplyvňujú zodpovedné environmentálne konanie. (Hollweg, et al., 2011)

5.3.5 Environmentálne zodpovedné chovanie

Environmentálne zodpovedné chovanie je prejavom vedomostí, kompetencií a dispozícií v určitom kontexte. Vďaka zodpovednému správaniu sa jednotlivec získava ďalšie skúsenosti, ktoré podporujú pokračovanie v učení a v novom správaní. Pre environmentálne zodpovedné chovanie sa existuje množstvo termínov, ako napríklad environmentálne správanie, proenvironmentálne správanie a ekologické správanie (Bamberg & Moser, 2007, s. 17). Každý

termín však poukazuje na chovanie sa, ktorého zámerom je mať pozitívny dopad na životné prostredie. A to tým, že sa jednotlivec zameriava na problémy, otázky, a správanie, ktoré má pozitívne environmentálne dôsledky (Cook & Berrenberg, 1981; Lipsey, 1977; Marcinkowski, 1989; Stern, 2000). Environmentálne správanie je rôzne konceptualizované.

Jeden prístup sa zaoberá povahou individuálnych a kolektívnych reakcií na podmienky. Sú to proaktívne (ako napríklad protesty), interaktívne (ako napríklad občianska participácia), či reaktívne (chovanie sa k dodržiavaniu podmienok). Ďalší prístup sa zaoberá vývojovým kontinuumom od zámeru k návyku. V skorom štádiu rozvoja gramotnosti by sa chovanie mohlo považovať za zámerné, vyžadujúce cielené premýšľanie a vytváranie schém. Chovanie sa na základe pravidiel, sú základnou skúsenosťou pre nové chovanie. Nové situácie jednotlivci spracovávajú v kontexte s predchádzajúcimi skúsenosťami, čiže keď sa jednotlivec stretne so situáciou, ktorá je mu známa alebo podobná, stavia svoje chovanie na už vytvorených schémach a výsledné chovanie môže byť podobné tomu, ako v predchádzajúcej situácii (Smith & DeCoster, 2000). Ako príklad zvykového environmentálne zodpovedného chovania je napríklad zhasínanie svetla pri odchode z budovy. Zámerné správanie sa teda môže pri dostatočnom množstve skúseností stať zvykovým. Tretí prístup, odrážajúci prvé dva prístupy, je používaný v oblasti spoločenskovedného vzdelávania ako prostriedok k občianskemu vzdelávaniu. (Hollweg, et al., 2011)

Niektoré koncepty environmentálneho správania zas kombinujú vo svojich rámcoch aj iné druhy aktivít, ktoré však nespĺňajú kritérium zámeru a následku (ako napríklad oddych v prírode) alebo zahŕňajú premenné súvisiace so správaním, ako je účinnosť či zámer konať (Kaiser, 1998). Rôzne prístupy environmentálneho správania majú síce veľký prínos, no spája ich problém s meraním, preto je náročné zakomponovať ich pri rozsiahlych hodnoteniach .

Vhodná konceptualizácia pri rozsiahlych hodnoteniach je práve polôžková analýza, skladajúca sa z kategórií: (1) Ekologický manažment, (2) Presvedčanie, ktorý má tri prístupy, logický, emočný, nátlakový (3) Spotrebiteľské a ekonomické akcie, (4) Politická činnosť a (5) Právne kroky. (Hollweg, et al., 2011)

5.4 Environmentálna gramotnosť- operacionalizácia

V práci sú skúmané kľúčové časti environmentálnej gramotnosti, ktoré boli vyvinuté konzorciom pre hodnotenie environmentálnej gramotnosti⁵. Tento koncept bol využitý výskumnými pracovníkmi pri vnútroštátnych hodnoteniach environmentálnej gramotnosti v krajinách ako napríklad Izrael, Turecko, či spojené štáty. Rámec environmentálnej gramotnosti má tri kľúčové prvky, ktoré je potrebné vziať do úvahy pri hodnotení, a to (1) Kognitívne, (2) Afektívne a (3) Behaviorálne (Liang, 2018).

Kognitívny prvok sa týka schopností identifikovať, skúmať, analyzovať a hodnotiť environmentálne problémy vychádzajúcich zo znalosti ekologických a sociálne politických základov. Tento prvok zahrňuje potrebné znalosti a vedomosti. Účelom tohto prvku je posúdiť, ako ľudia chápu prírodné systémy a environmentálne problémy. Vedomosťami sa práca zaoberá v prvej časti prieskumu, kde skúma vedomosti respondentov pomocou základných environmentálnych otázok. (Hollweg, et al., 2011)

⁵ *Environmental Literacy Assessment Consortium*

Afektívny prvok zohľadňuje empatický a starostlivý postoj jednotlivca k prostrediu, či prijíma hodnotu kvality životného prostredia a je ochotný prijímať odpovedajúce aktivity, ktoré pomáhajú predchádzať a riešiť problémy životného prostredia. Cieľom tohto prvku je hodnotiť ekologické povedomie, citlivosť ľudí a postoje ohľadom životného prostredia. Afektívny prvok sa snaží hodnotiť ekologické povedomie, citlivosť a postoje jednotlivcov k rozhodovaniu o otázkach životného prostredia, či prijímanie environmentálne zodpovedných opatrení a environmentálnych hodnôt na základe etických hľadísk, a reflektívne myslenie o vzťahoch medzi ľuďmi a životným prostredím. (Hollweg, et al., 2011)

Touto témou sa práca zaoberá v ďalšej časti výskumu, kde sa venuje najmä postojom a názorom respondentov, a to pomocou otázok ako napríklad čo si myslia o potrebe šetriť energiou a vodou, alebo či si myslia, že klimatická zmena je výrazne ovplyvnená ľudskou aktivitou a bude mať významný vplyv na našu budúcnosť.

Prvok chovania sa zameriava na presvedčenie jednotlivca, že jeho chovanie má schopnosť ovplyvňovať environmentálne problémy. Existuje predpoklad, že jednotlivec na základe svojej osobnej zodpovednosti zmysluplne vytvára opatrenia, ktoré vedú k tomu, aby jeho chovanie malo primeraný vplyv na životné prostredie. (Hollweg, et al., 2011)

Tieto ekologicky zmysluplné opatrenia s pozitívnym efektom na životné prostredie sú rozdelené do piatich skupín: (1) ekologický manažment (ako napríklad úspora energie, vody, recyklácia), (2) ekonomická, spotrebiteľská činnosť, kedy sa jednotlivec snaží využiť finančné prostriedky environmentálne prospešným spôsobom, (3) presvedčovanie a apelovanie na ostatných, aby pomohli k minimalizácii environmentálne negatívneho správania a rozhodovania, (4) politická akcia prostredníctvom hlasovania, lobovania, petícií kvôli obavám z environmentálnych problémov a (5) právne kroky, ako napríklad v prípade porušovania environmentálnych nariadení či súdne spory. Hlavným cieľom tohto kľúčového prvku je preskúmať zámery jednotlivca chovať sa environmentálne priaznivo, ako aj jeho akčné stratégie a zručnosti k identifikácii a hodnoteniu environmentálnych problémov a zapojenie sa do zodpovedného chovania sa. (Hollweg, et al., 2011)

Vo svojom prieskume som sa zamerala najmä na ekologický manažment, ako napríklad či respondenti separujú, alebo využívajú ekologickú dopravu, ekonomickú a spotrebiteľskú činnosť, či sa účastníci snažia nakupovať lokálne potraviny, produkty, a na politickú akciu, či sa zúčastňujú blokád, protestov, alebo podpisujú petície.

V rámci možnosti a rozsahu bakalárskej práce sa výskum nemohol venovať všetkým detailným prvkom a aspektom v rámci hodnotenia environmentálnej gramotnosti respondentov. Aj preto sa práca zamerala na určité časti s jednoduchším konceptom. Avšak téma je veľmi komplexná a zaujímavá, preto je to dobrý námet pri pokračovaní v magisterskej práci.

Kľúčové prvky environmentálnej gramotnosti	
Kognitívne	Znalosť prírodných systémov Znalosť problematiky životného prostredia Znalosť vhodných akčných stratégií
Afektívne	Environmentálne povedomie a citlivosť Environmentálne hodnoty Rozhodovací postoj k environmentálnym otázkam
Behaviorálne	Zámery jednať Environmentálne akčné stratégie a schopnosti Zapojenie sa do environmentálne zodpovedného chovania

Obrázok 2 Kľúčové prvky environmentálnej gramotnosti (Hollweg, et al., 2011)

6 Programy politických strán

6.1 Výskum SPFA- Postoje politických strán k energetickým a klimatickým témam.

Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku vznikla v roku 1993 s cieľom vytvoriť nestranné diskusné fórum. Združuje fyzické a právnické osoby, zaujímajúce sa o zahraničnú politiku a medzinárodné otázky.

Činnosťami Výskumného centra SFPA (RCSFPA) sú nezávisle odborné analýzy, odborné publikácie, odborné podujatia a medzinárodná vedecká spolupráca v oblasti výskumu medzinárodných vzťahov.

Autormi výskumu Postoje politických strán k energetickým a klimatickým témam sú Veronika Oravcová, Juraj Hajko a Patrik Kováč. Zadávateľom štúdie je Slovenská klimatická iniciatíva.

6.2 Metodológia výskumu

Výskum sa zaoberá postojom politických strán kandidujúcich v parlamentných voľbách 2020 Slovenskej republiky v roku 2020 k energetickým a klimatickým témam. Autori vybrali z celkových 25 kandidujúcich strán 11, ktoré už v januári 2020 mali podľa prieskumov volebných preferencií verejnosti 3 a viac percent hlasov. Výskum teda analyzoval strany: DOBRÁ VOĽBA, Kresťanskodemokratické hnutie (KDH), Magyar Közösségi Összefogás – Maďarská komunitná spolupatričnosť (MKS-MKO)⁶, Most -Híd, OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti (OĽaNO)⁷, koalícia Progresívne Slovensko a SPOLU-občianska demokracia (PS

⁶ Vo voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky 2020 sa spojili tri strany- Strana maďarskej komunity (SMK), Maďarské fórum (MF) a Spolupatričnosť

⁷ Strana OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti kandidovala vo voľbách v roku 2020 do Národnej rady Slovenskej republiky spolu so stranami NOVA, Kresťanská únia (KÚ) a ZMENA ZDOLA.

a SPOLU), Sloboda a Solidarita (SaS), SME RODINA, SMER-sociálna demokracia(SMER-SD), Slovenská národná strana (SNS) a ZA ĽUDÍ⁸.

Výskum pracoval s dvoma zdrojmi informácií, volebnými programami strán a odpoveďami z dotazníkového šetrenia .Všetky z uvedených strán mali vypracované volebné programy, až na stranu Smer-SD, ktorá uverejnila len základné programové body bez ďalších nápadov, opatrení a riešení.

Vo volebných programoch sa analýza sústreďuje na hlavné body zaoberajúce sa klimatických a energetických tém. Následne ich zoraďuje podľa ponúkaných riešení v programe a dopĺňa dátami z vyplneného dotazníku.

Pri hodnotení sa autori zaoberali komplexnými riešeniami environmentálnej krízy. Zamerali sa na opatrenia v sektoroch: životné prostredie, hospodárstvo, doprava, výstavba, poľnohospodárstvo, výskum a vzdelanie. Ďalej boli kľúčové riešenia v odpadovom či vodnom hospodárstve, ochrane ekosystémov, kvality ovzdušia, cenovej politiky energií, adaptačných stratégií, či v energetickej efektívnosti, rozvoji obnoviteľných zdrojov a využívaní fosílnych zdrojov.

Za každé účinné opatrenia v oblastiach uvedených vyššie dostala politická strana 1 bod. Ak sa strana k riešeniu hlásila, no neponúkala konkrétne opatrenia, získala 0.5 bodu. Strana mohla získať bod i keď sa k riešeniu hlásila až v dotazníku a nie v programe. Keď sa konkrétne informácie v dotazníku a programe nezhodovali, strana nedostala žiadny bod. Tým pádom sa autori vyhli znevýhodneniu strán s kratších, menej detailným programom, keďže mali strany možnosť doplniť postoje a riešenia v dotazníku. Maximálny možný počet získaných bodov bol 55.

Tabuľka 1 Hlavné témy vo volebných programoch

Politická strana	Hlavná časť programu	Podkapitola programu
Dobrá voľba	Zdravé hospodárstvo v regiónoch	Moderná bezpečná energetika Udržateľné životné prostredie
KDH	Hospodárstvo a ekonomika Zdravé lesy, Poľnohospodárstvo a ochrana prírody	Energetická politika regulačný rámec
MKS-MKKO	Životné prostredie	
Most-Híd	Tvoríme zelenú krajinu	
OLANO	Štát, ktorý slúži Výkonná ekonomika	Životné prostredie Energetika
PS/Spolu	Dobry život	Životné prostredie Klimatická kríza a energetika
SaS	Prosperujúce hospodárstvo Zelená krajina	Energetika
Sme rodina	Hospodárstvo, Dane, Energetika Informačná spoločnosť a Kybernetická bezpečnosť Životné prostredie	Energetika
Smer-SD	Strana nemá v danej téme vypracovaný program	
SNS	Národná energetická politika Ochrana životného prostredia	
Za ľudí	Životné prostredie a ochrana lesov Hospodárstvo a inovácie	

⁸ Na žiadosť zadávateľa štúdie bola z analýzy vyradená politická strana Kotlebovci-ĽSNS.

V ďalšej časti analýzy sa autori zamerali na postoje strán ku konkrétnym environmentálnym a energetickým problémom. A to energetická efektívnosť budov, energetická chudoba a obnoviteľné zdroje energie. Informácie čerpali najmä z dotazníku. Tretia časť prieskumu sa zameriava odbornými garantami jednotlivých strán v environmentálnej sfére.

6.3 Volebné programy jednotlivých strán

6.3.1 DOBRÁ VOĽBA

Hlavnými témami programu sú: Moderná a bezpečná energetika, adaptácia na klimatickú zmenu.

Politická strana DOBRÁ VOĽBA na čele s bývalým ministrom zdravotníctva, Tomášom Druckerom, sa zaoberá témami energetiky a životného prostredia vo svojej šiestej „veľkej úlohe“ programu s názvom „Zdravé hospodárstvo v regiónoch. V podkapitole 6.6 popisuje klimatickú zmenu ako „jednu z najväčších globálnych hrozieb budúcnosti, zahŕňajúc nielen environmentálne riziká, ale i hospodárske, bezpečnostné, či riziká v oblasti verejného zdravia“ (Dobrá voľba, 2020). Keďže sa podľa politickej strany doterajšie opatrenia voči klimatickej zmene ukázali ako veľmi slabé, vo svojom programe uvádza, že podporí vyhlásenie stavu klimatickej núdze. Ďalej navrhuje zriadiť „pod gesciou ministra životného prostredia medzirezortný koordináčny výbor na koordináciu postupov pri napĺňaní klimatických cieľov“ (Dobrá voľba, 2020). K opatreniam v ochrane lesov, čistej vody a kvalite ovzdušia sa strana stavia pozitívne, ako aj k čistej doprave, energetickej efektívnosti budov, obnoviteľným zdrojom a environmentálnej výchove na školách.

V rámci zníženia a adaptácie klimatickej zmeny strana plánuje vypracovať „klimaticko-energetický plán tak, aby energetická aj v budúcnosti reflektovala potreby klimatických zmien a zabezpečovala dostatočnú a stabilnú dodávku energií pre spotrebiteľov a hospodárstvo, s ohľadom na ochranu hospodárskych záujmov Slovenskej republiky a konkurencieschopnosť našej ekonomiky.“ (Dobrá voľba, 2020). Ďalej sa zameriava na dosiahnutia udržateľnej, inteligentnej a ekologickej dopravy, zavedenie špeciálnych uhlíkových daní, zvyšovanie energetickej efektívnosti či recyklácie odpadov.

Autori analýzy však uvádzajú, že „slabšou stránkou programu je, že viaceré riešenia sú definované pomerne široko, skôr vo forme ideálnych cieľov a pri viacerých z nich chýbajú konkrétne opatrenia, ktoré by objasnili, ako presne bude strana, v prípade úspešného výsledku vo voľbách, postupovať“. (Dobrá voľba, 2020).

6.3.2 MOST-HÍD

Hlavné témy programu: Ochrana národných parkov a lesov, poľnohospodárstvo, odpadové a vodné hospodárstvo.

Etnická regionálna pravicová politická strana, založená bývalým poslancom Bélom Bugárom, prichádza s volebným programom o 19 bodoch, z čoho sa hneď prvý zaoberá životným prostredím. Časť „TVORÍME ZELENÚ KRAJINU“ obsahuje až 22 oblastí, čo je najviac z pomedzi všetkých ďalších okruhov. Strana sa v programe venuje opatreniam v oblasti poľnohospodárstva, vodného hospodárstva, ochrany lesov a odpadového hospodárstva.

Považuje za nevyhnutné zvýšiť zastúpenie bezzásahového územia z aktuálnych 2 percent na 5 percent. V prípade čiernych skládok strana navrhuje zvýšiť výšku pokút. Ďalšími bodmi sú obnova krajinných prvkov v poľnohospodárstve či podpora vodozádržných opatrení pre domácnosti. Strana naštartovala pilotný projekt „výmeny starých neekologických kotlov v domácnostiach. Čoskoro sa vymení 10 000 vykurovacích zariadení za ekologickjšie plynové.“ (MOST-HÍD, 2020). V programe sa nachádzajú aj body rozoberajúce nízkoemisnú dopravu, rozširovanie mestských parkov a prvkov zelene, či posílenie kompetencií ministerstva životného prostredia.

Autori analýzy SFPA však popisujú, že „v porovnaní s ďalšími stranami je program strany MOST-HÍD pomerne krátky, má 20 strán. Hoci je životnému prostrediu venovaná najdlhšia kapitola programu, viacero tém v ňom nie je. V programe chýba akákoľvek zmienka o klíme, klimateckej zmene, či energetike. Tiež neobsahuje žiadne konkrétne opatrenia v oblasti energetickej efektívnosti budov, regulácie v energetike, kvality ovzdušia, či boja s energetickou chudobou (s výnimkou nepriamo súvisiacich „kotlových dotácií“).“ (SFPA, 2021)

6.3.3 KDH

Hlavné témy programu: Zastavenie spaľovania uhlia, decentralizácia energetickej siete a obnoviteľné zdroje energie.

„Životné prostredie a ochrana prírody nemajú v programe KDH prioritu, sú až v poslednej tretine dokumentu. Z hľadiska skúmanej témy je pozitívnou správou, že program obsahuje podrobnú podkapitulu venovanú energetike a súvisiacemu regulačnému rámcu. Pozitívne je aj to, že program obsahuje viacero konkrétnych návrhov.“ (SFPA, 2020)

Strana sa vo svojom programe zaoberá zastavením spaľovania uhlia v tepelných elektrárňach a posunom k čistejšej elektrickej energii. I keď vo svojom programe neuvádza stanovisko k európskej uhlíkovej neutralite do roku 2050, strana podporuje nízko uhlíkové technológie a znižovanie množstva emisií. Viazá sa k podpore decentralizácii energetickej siete a samovýrobe ekologickej elektriny či tepla. Strana plánuje využívanie Európskych a iných podporných fondov pri výmene starých kotlov na tuhé palivo.

6.3.4 MKS-MKO

Hlavné témy programu: Kvalita ovzdušia, finančné mechanizmy a opatrenia v potravinárstve.

Etnicky maďarská politická strana s lídrom Csemadok Gyula Bárdos, bývalým prezidentským kandidátom a predsedom Maďarského spoločenského a kultúrneho zväzu na Slovensku, vznikla v roku 2019. Strana sa vo svojom programe zaoberá klimatickými a energetickými témami len veľmi malej miere a to v dvoch častiach, Poľnohospodárstvo, potravinárstvo, rozvoj vidieka a životné prostredie.

Strany podporujú cieľ klimaticky neutrálnej Európy do roku 2050. Dôležitým faktorom pri naplnení cieľu je pre nich zachovanie jadrovej energie. Strany uvádzajú, že „je nevyhnutné, aby bola jadrová energia zaradená medzi čisté, klimaticky neutrálne a udržateľné zdroje, čo by pre Slovensko mohlo byť kľúčovou strategickou výhodou.“ (MKS-MKO, 2020). MKS-MKO ďalej plánujú znížiť byrokráciu pri čerpaní dotácií a zvýšiť príjmy z environmentálneho fondu.

Strany navrhujú vytvoriť „ENVIROKOMANDO. Vytvoríme činnú, profesionálne vybavenú mobilnú zásahovú jednotku pre okamžité vyšetrenie a dokumentáciu nahlásených

deliktov a zásahu v prípadoch hrozby akútneho znečistenia ovzdušia, vody a pôdy.“ (MKS-MKO, 2020). Ďalej sa hlásia k využívaniu geotermálnej a slnečnej energie. K otázke plytvania v potravinárstve navrhujú vytvoriť „ekonomické stimuly na predĺženie životnosti dlhodobého spotrebného tovaru, zavedieme povinnosť zásobovania náhradných dielov, na zjednodušenie a primeranú cenu opravy“ (MKS-MKO, 2020).

6.3.5 OĽANO

Hlavné témy programu: Ochrana lesov a ekosystémov, rozvoj obnoviteľných zdrojov, energická bezpečnosť a podpora občianskej participácie.

Väčšina bodov zaoberajúcich sa energetickou a klimatickou politikou sa sústreďuje v dvoch častiach programu, a to Energetika a Životné prostredie. Tieto témy však majú presah aj do ďalších častí programu.

Strana navrhuje „podporiť smerovanie Slovenska k bezuhlíkovej ekonomike, napríklad cez ochranu lesov, výsadbu stromov a obmedzovanie produkcie oxidu uhličitého, uhlíkovou daňou a zmysluplnou podporou elektromobility, najmä vo verejnej doprave. Cieľom je, aby sa do roku 2040 dosiahla uhlíková neutralita.“ (OĽANO, 2020) , ako aj dosiahnuť 100 percent výroby energie z obnoviteľných zdrojov, a to do roku 2050. Hnutie sa ďalej zaujíma o energetickú efektívnosť, energetickú bezpečnosť či ochranu lesov. OĽANO kladie dôraz na zvýšenie občianskej participácie a navrhuje možnosť spolurozhodovania občanov vo významných otázkach, ako je napríklad ťažba surovín, vytváranie skládok odpadu či premena krajiny.

6.3.6 PS/SPOLU

Hlavné témy programu: Ochrana lesov a ekosystémov a opatrenia smerujúce k bezuhlíkovej ekonomike a adaptácie na klimatickú zmenu.

Koalícia dvoch mladých politických strán, vtedy na čele s Miroslavom Beblavým (SPOLU) a Michalom Trubanom (PS) vznikla v roku 2019.

Témou sa strana zaoberá už v prvej tretine svojho programu s názvom „Dobrý život“. Strany ponúkajú pomerne široký pohľad do problematiky až na 20 stranách programu. Hneď v úvode kapitoly „Životné prostredie, klimatická kríza a energetika“ opisujú autori klimatickú krízu ako „najväčšiu výzvu, ktorú ľudstvo v súčasnosti musí riešiť. Považujeme za nevyhnutné spraviť všetko preto, aby bolo otepľovanie obmedzené na maximálne 1,5 °C“ (PS/SPOLU, 2020). Strany navrhujú vytvoriť zákon, vyhlasujúci stav klimatickej núdze, či zvýšiť kompetencie ministerstva životného prostredia a premenovať ho na „Ministerstvo životného prostredia, klimatickej zmeny a energetiky SR“ (PS/SPOLU, 2020)

Autori SFPA analýzy uvádzajú, že strany sa venujú viacerým témam, „kladú dôraz na úsporu energie a rozvoj obnoviteľných zdrojov i útlm využívania uhlia. Plánujú napríklad návrh posudzovať veľké investície z pohľadu vplyvu na emisie a adaptáciu, zmenu regulačnej politiky, podporu verejno-súkromných partnerstiev podieľajúcich sa na vývoji nových technológií či transformáciu štátneho podniku Lesy SR. Tému klimatickej zmeny vnímajú prierezovo.“ (SFPA, 2021)).

6.3.7 SaS

Hlavné témy: Regulácia sieťových odvetví, deregulácia cien energií, odpadové hospodárstvo a uhoľné regióny.

Podľa autorov SPFA je program strany SaS „podrobný a obsahuje v porovnaní s ostatnými veľmi konkrétne návrhy riešení. Environmentálne témy však dostali priestor až v poslednej kapitole“ (SFPA, 2021)

Strana podporuje dostavbu jadrovej elektrárne v Mochovciach. V téme obnoviteľných zdrojov sa vyjadruje pozitívne len k podpore dostavby vodných elektrární. K ostatným zdrojom ako napríklad veternej, solárnej či biomase sa strana v programe nevyjadruje. SaS odmieta pokračovanie tepelných elektrární.

Strana je skeptická k efektívnosti Úradu na reguláciu sieťových odvetví a Slovenskej elektrizačnej prenosovej sústavy. Stojí za tým, že by tieto dva orgány mali fungovať nezávislejšie a ceny energií by nemali podliehať aktuálnej regulácii. Ďalej sa strana zaoberá osobnou ekologickou dopravou. Podľa SaS by mali byť štátne príspevky na elektromobilu využívané najmä na vozidlá verejnej a štátnej správy.

Zaujímavými bodmi programu strany SaS je zvýšenie environmentálnej gramotnosti verejnosti prepracovaním školských osnov a vytvorenie „ekopolície“, ktorá by odborne vedela vyhodnocovať environmentálne podnety, ktoré sa líšia od ostatnej kriminality a je tu potrebná špeciálna znalosť. V ekonomickej oblasti environmentálna kriminalita zahŕňa odstraňovanie následkov škôd na životnom prostredí, nelegálne obchody s chránenými druhmi živočíchov, rastlinami a nerastmi, korupčné správanie pri udeľovaní výnimiek, týranie zvierat, pytliactvo a pod“ (SAS, 2020).

6.3.8 SME RODINA

Hlavné témy programu: environmentálne vzdelávanie, odpadové hospodárstvo, energetická sebestačnosť, dátová infraštruktúra v energetike a ceny energií.

Strana SME RODINA, na čele s Borisom Kollárom, založená v roku 2011⁹ sa nepovažuje ani za ľavicové ani pravícové hnutie, i keď k v kultúrno etických otázkach presadzuje najmä konzervatívne postoje.

Strana sa venuje témam cien energie, energetickej chudobe a zastropovaniu platby za energie zraniteľných domácností. SME RODINA plánuje predĺžiť funkčnosť jadrových blokov a vytvoriť efektívnu dátovú infraštruktúru v rámci energií.

Dlhodobým plánom strany je vybudovanie systému rozptýlenej energie tvorenej jadrovými reaktormi štvrtej generácie. Strana sa snaží prechádzať skládkovaniu odpadu pomocou“ integrovaných centier nakladania s odpadmi, fungujúcich na princípoch hierarchie odpadového hospodárstva a cirkulárnej ekonomiky; v tejto súvislosti využiť existujúce alebo zaviesť nové podporné mechanizmy financovania“ (Sme rodina, 2020)

Autori analýzy SFPA poukazujú, že je sympatické, že „strana kladie dôraz na osvetu u spotrebiteľov energií alebo zapojenie žiakov do aktivít zlepšujúcich životné prostredie. Za kľúčové opatrenia strana považuje energetickú sebestačnosť a splnenie cieľa EÚ dosiahnuť do roku 2050 uhlíkovú neutralitu.

⁹ Strana bola v roku 2015 premenovaná na SME RODINA

6.3.9 SMER-SD

Ľavicová sociálne demokratická strana SMER-D na čele s dlhoročným predsedom strany Robertom Ficom vznikla v roku 1998.

Autori analýzy SFPA sa vyjadrujú, že „Strana Smer-SD zverejnila najstručnejší program, ktorý obsahuje len tri tézy. Otázky ochrany životného prostredia, klímy, či energetika sa medzi týmito témami nenachádzajú.“ (SFPA, 2021)

6.3.10 SNS

Hlavné témy programu: Regulácia cien energií, energická sebestačnosť, vodné hospodárstvo.

Nacionalistická politická strana na čele s bývalým predsedom Národnej rady Slovenskej republiky Andrejom Daňkom. SNS pôsobí na Slovensku už od roku 1990 a hlási sa k tradícií historickej Slovenskej národnej strany z obdobia Uhorska a Československa.

Strana sa hlási k znižovaniu emisií a to najmä v doprave, priemysle či stavebníctve. Autori analýzy poukazujú, že „v porovnaní s inými politickými stranami je program stručnejší, SNS si vyberá niektoré opatrenia, pričom zdôrazňuje národný rozmer. Strana síce vo svojom programe zmieňuje environmentálnu krízu, ale v súvislosti s národnou bezpečnosťou a zastavením „ďalšej vlny politických, ekonomických alebo ekologických migrantov“. (SFPA, 2021)

Strana sa v programe kladie veľký dôraz na energetickú spravodlivosť. Navrhuje reguláciu cien energií prostredníctvom Národného energetického centra. SNS sa hlási k dobudovaniu jadroveenergetických blokov v elektrárni Mochovce a k rozvoju elektrickej energie pomocou obnoviteľných zdrojov. Tému vodného hospodárstva má strana vypracovanú samostatnú časť programu, kde uvádza: „Podporíme obnovu závlahových systémov vrátane zavlažovacích kanálov v oblastiach s vyskytujúcim sa suchom. To všetko s dôrazom na efektívne a šetrné využívanie vody. Spustíme implementáciu nami vypracovaného dokumentu: Národný program hydromeliorácie.“ (SNS, 2020) Strana podporuje recykláciu a budovanie moderných spaľovní.

6.3.11 Za ľudí

Hlavné témy: Ochrana vody a čistého ovzdušia, regulačná politika, lesné a odpadové hospodárstvo, adaptácia miest.

Strana sa zaoberá životným prostredím najmä v jedenástej kapitole Životné prostredie a ochrana lesov kde navrhuje 47 opatrení, avšak táto téma sa objavuje naprieč kapitolami. Energetike sa venuje v kapitole Hospodárstvo a inovácie. „Strana Za ľudí si v tejto oblasti za hlavný cieľ kladie „odovzdať zelenšiu krajinu“, pričom chce Slovensko posunúť k cieľu uhlíkovej neutrality do roku 2050 a prechodu na obehové, nízkoemisné a zároveň konkurencieschopné hospodárstvo.“ (SFPA, 2021).

Za ľudí plánuje zamedziť vývozu nespracovaného dreva, finančné zvýhodnenie triedenia odpadov, či zonáciu parkov. Zaberá sa aj ukončením dotácií na výrobu elektriny z hnedého uhlia, podporou ekologickej dopravy, či podporou zadržiavania vody v krajine. Také chcú zaviesť zelené týždne pre planétu a klímu „na všetkých stupňoch vzdelávania – kampane, súťaže, workshopy a simulované vyjednávania o aktuálnych globálnych environmentálnych problémoch“ (Za ľudí, 2020)

V rámci energetiky sa sústreďí na opatrenia na zníženie energetickej chudoby, vyššiu transparentnosť v reguláciách či zníženie neefektívnych dotácií.

6.4 Postoje politických strán k energetickej chudobe a energetickej efektívnosti budov

Autori štúdie zisťovali pomocou analýzy z volebných programov a údajov z dotazníka aké opatrenia navrhujú strany v boji s energetickou chudobou a na zvýšenie komplexnej obnovy budov.

Dobrá voľba navrhuje ciele sociálnu pomoc ohrozeným domácnostiam, a podporu riešení zvyšujúcich energickú efektívnosť budov ako aj zníženie dane z nehnuteľnosti na rekonštruované budovy a využívanie štrukturálnych fondov.

KDH prichádza s návrhom na vytvorenie sociálnych podnikov, ktoré budú ponúkať obyvateľom postihnutým energetickou chudobou vhodné palivo za prijateľné ceny a podpory projektov nízkoenergetického bývania. KDH chce podporiť riešenia zabezpečujúce vykurovanie, chladenie, či rekuperáciu vďaka novým a efektívnym prostriedkom.

MSK-MKO sa vo svojom volebnom programe k daným témam nevyjadrovali a nevyplnili dotazník.

Most- Híd plánuje pokračovať v takzvanej kotlovej dotácií¹⁰ a zaviesť efektívnu schému na podporu znižovanie energetickej náročnosti domov s menej rozvinutých lokalitách. Ďalej strana navrhuje znížiť administratívnu záťaž pri rekonštrukciách a vytvoriť technický audit prvých obnovených domov, na základe ktorých budú nastavené nové technické kritéria.

OĽANO navrhuje podporu zateplenia starších budov a využitie moderných materiálov pri nových stavbách. Ďalej podporuje využívanie doma vyprodukovaného dreva a výstavbu zelených striech.

PS/Spolu sa zameriava na pracovanie konkrétnejšej definície energetickej chudoby v zákone o regulácií v sieťových odvetviach, prijatie kompenzačného mechanizmu u tých najoslabenejších domácností, ako aj na podporu energetickej efektívnosti stavieb a výstavby nájomných bytov. Strana ďalej podporuje zvýšenie investícií do komplexných riešení úspor energie (ako napríklad zateplovanie domov, výmenu kotlov, či použitie lokálnych obnoviteľných zdrojov energie) a zrýchlenie tempa zateplovania budov na 3% cez garantovanú energetickú službu.

SaS chce znížiť ceny energií odstránením politických zásahov do účtov za energie a deregulovať koncové ceny energií. Strana navrhuje možnosť kreditného odberu elektriny ako nového druhu riadenia spotreby energeticky chudobných odberateľov, ako aj pasportizáciu budov a energetické audity a preferuje komplexnejšiu obnovu budov, namiesto čiastkových riešení.

Sme rodina plánuje výstavbu nájomných bytov, ako aj komplexnú obnovu obytných budov. Ako opatrenie na zvýšenie kvality obnovy budov navrhuje zvýšenie politickej a finančnej podpory komplexnej obnovy a zjednodušenie a zefektívnenie stavebného zákona.

Smer-SD ako aj SNS sa k témam energetická chudoba a efektívnosť budov nevyjadrovali vo svojich programoch a ani nevyplnili dotazník.

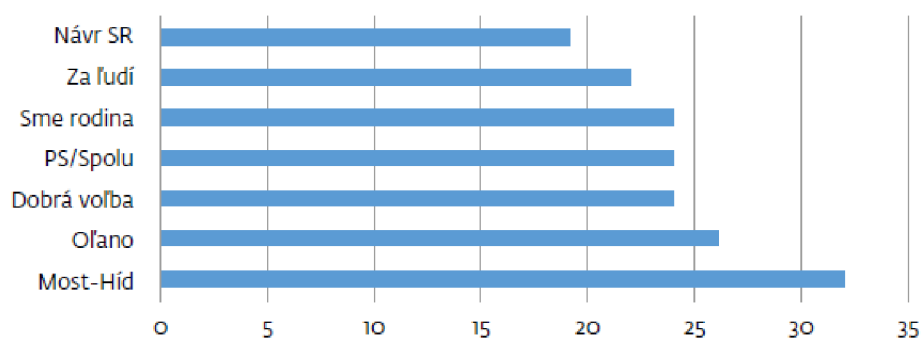
¹⁰ Kotlová dotácia je podpora výmeny zastaralých vykurovacích zariadení za ekologickjšie prístroje

Za ľudí navrhuje lepšiu reguláciu a dotačnú politiku na zníženie cien elektriky a podporu zateplovania a znižovania spotreby energie. Podporujú obnovu verejných budov a ich areálov za pomoci profesionálnych energetických okresných tímov.

6.5 Postoje strán k obnoviteľným zdrojom energie a budúcnosti fosílnych palív

Aj tejto časti prieskumu autori vyhodnocovali postoje strán na základe volebného programu a odpovedí v dotazníku. Strana KDH dotazník nevyplnila, ale téme obnoviteľných zdrojov energie a budúcnosti fosílnych palív sa venuje vo svojom programe, na rozdiel od strany Smer-SD, ktorá sa týmito témami nezaoberala ani vo svojom volebnom programe.

V grafe číslo 2 sú navrhované podiely obnoviteľných zdrojov na hrubej konečnej energetickej spotrebe do roku 2030. Téma sa nevenujú strany MKS-MKO, KDH ani SNS.

Graf 1 Navrhovaný podiel obnoviteľných zdrojov na hrubej konečnej energetickej spotrebe do roku 2030 (SFPA, 2021)

Väčšina z politických strán sa sústreďuje najmä na rozvoj geotermálnej (okrem strany SNS) a slnečnej energie (okrem strany Sme rodina). Okrem strany Dobrá voľba a Za ľudí všetky strany podporujú rozvoj veternej energie. Strany KDH, OĽANO, PS/SPOLU, SaS, a Za ľudí podporujú rozšírenie využívania biomasy. Opatrenia, ktoré by na Slovensku zjednodušili ľuďom aj firmám vyrábať a spotrebovať energiu, takzvaných presumerov, podporili všetky strany vyplňujúce dotazník, až na stranu MKS-MKO. K podpore sa hlásia vo svojom programe aj KDH. Finančnú aj legislatívnu podporu obnoviteľných zdrojov navrhujú vo svojich programoch strany KDH, SaS a PS/Spolu. Podľa MKS-MKO je potrebné zrušiť uholné dotácie, OĽANO navrhuje investovať väčšie prostriedky do vedy v danej oblasti a s novými schémami podpory prichádza Sme rodina. KDH plánuje zrušiť dlhé a byrokratické procesy a podľa Most-Híd je kľúčová investícia do modernej distribučnej siete. V otázke batériových úložísk na uskladnenie elektrickej energie sa strany rozchádzajú. Batériové úložiská jednoznačne podporujú strany Dobrá voľba, Most-Híd, OĽANO, PS/Spolu, Sme rodina, zatiaľ čo strany SaS a Za ľudí sú proti. MKS-MKO sa nemá k téme jednoznačný postoj a KDH sa síce k inovatívnym spôsobom uskladnenia hlásia vo svojom programe, no postoj k dotáciám od štátu je nejasný.

K navýšeniu podielu obnoviteľných zdrojov v teplárenstve sa hlásia strany Dobrá voľba, PS/Spolu, Sme rodina, KDH, SaS a MKS-MKO. Dobrá voľba chce investovať do dekarbonizácie, obnovy a rozvoju tepelných sietí, ako aj zvýšenie energetickej efektívnosti a kombinovanej výroby tepla a elektriny. Strany PS/Spolu a MKS-MKO navrhujú vyššie využívanie obnoviteľných

zdrojov a zhodnotenie odpadov. Budúcnosti v distribuovaných jadrových elektrárnach štvrtej generácie vidí strana Sme rodina. KDH chce motivovať elektrárne k využívaniu nízkoemisných zdrojov či podporovať moderné vykurovacie telesá. V otázkach ohľadom zemného plynu pri znižovaní emisií a ukončenia dotácií pre ťažbu hnedého uhlia v Hornej Nitre sa strany zhodujú. K rozkolu dochádza v otázke uhlíkovej dane. V dotazníkoch sa k téme pozitívne stavajú strany OĽANO a Dobrá Voľba. MKS-MKO neurčila jasný postoj a podľa Dobrej voľby a SaS by uhlíkové clo na hraniciach Európskej únie mohlo byť efektívnym tlakom k ekologickejšej výrobe v zahraničí. Strana PS/Spolu navrhuje uhlíkové clo, ktoré by sa týkalo krajín, ktorých klimatické ciele nekorešponujú s cieľmi Európskej únie.

6.6 Zhrnutie

Cieľom autorov bolo vyhodnotiť postoje jedenástich politických strán k témam energeticky a klímy. Analyzovali 10 programových dokumentov a dotazníkov, ktoré strany obdržali v januári 2020. Strana Smer-SD nevypracovala program a dotazník nevyplnili strany KDH, Smer-SD ani SNS. Na základe údajov z dotazníka, programových dokumentov strán a pomocou vopred stanovených kritérií vytvorili autori poradie strán. Kľúčovými témami boli opatrenia politických strán v oblastiach ako boj s klimatickou krízou, energetická chudoba, energetická efektívnosť, obnoviteľné zdroje energie, či budúcnosť fosílnych palív. Autori mapovali aj hlavné osobnosti energetickej a klimatickej politiky.

Autori výskumu vnímajú pozitívne, že sa strany zaoberajú klimatickými témami a pripravujú riešenie. V programoch bolo možné nájsť aj témy ako opatrenia pre čistejší vzduch, ochrana lesov, vodné hospodárstvo, úspory energií, čistejšiu dopravu, environmentálne vzdelávanie a mnoho ďalšieho.

Komplexný program v energetickej a politickej oblasti ponúkajú strany PS/Spolu, KDH a SaS. Veľa zaujímavých opatrení a postojov ponúkajú strany Dobrá Voľba, OĽANO, Sme rodina a Za ľudí. Selektívnejšie opatrenia navrhujú strany MKS-MKO či Most Híd.

Strana Smer-SD nevypracovala žiadny program a ani neodpovedala na dotazník. V prípade strany SNS autori vychádzali len z pomerne selektívneho programu.

Autori na záver uvádzajú, že vnímajú „zvýšený záujem politických strán o energetické a klimatické témy a posun vo volebných programoch v porovnaní s minulosťou. Pri niektorých stranách však môže byť problematické uvádzať niektoré riešenia do praxe z dôvodu chýbajúcich odborných kapacít či nejednotným postojom k téme klimatickej zmeny.“ (SFPA, 2021) Otázne je, nakoľko strany uvádzajú ciele a opatrenia ako spôsob propagácie. To, či strany naozaj vnímajú tieto témy vážne, sa ukáže v nasledujúcom volebnom období.

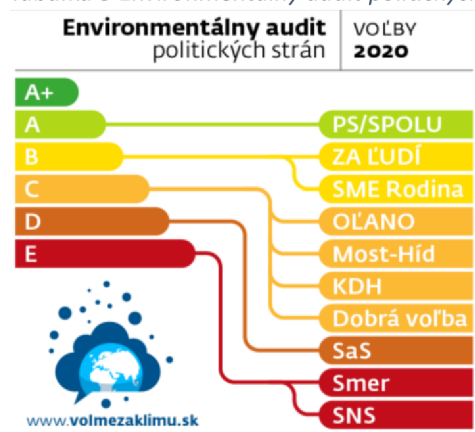
Tabuľka 2 Poradie politických strán na základe získaných bodov (SFPA, 2021)

Politická strana	Počet bodov	Poradie	Hodnotenie
PS/Spolu	49.5	1	A
SaS	43.5	2 až 3	B
Sme rodina	43.5	2 až 3	B
OĽANO	42	4	B
Dobrá Voľba	41	5	B
KDH	35	6 až 7	C
Za ľudí	35	6 až 7	C
Most-Híd	31	8	D
MKS-MKO	29	9	D
SNS	9	10	Fx
Smer-SD	0	11	Fx

6.7 Ďalšie prieskumy politických strán kandidujúcich do Slovenskej Národnej Rady

Prieskumom politických strán sa venovali aj ďalšie organizácie, a to aj Greenpeace Slovensko. Spoločne s viacerými iniciatívami¹¹ vytvorili dotazník a strany hodnotili nielen na základe odpovedí, ale aj programami a zoradili strany do „klimatického štítku“. Maximálny počet bodov, ktoré mohli strany získať, bolo 32. Autori vybrali 10 najsilnejších strán podľa prieskumu AKO, „ktorých aktivity nemajú verejne deklarovaný cieľ oslabenia demokratickej občianskej spoločnosti“ (Greenpeace, 2020), podobne ako prieskum SFPA neanalyzovali stranu ĽSNS. Z oslovených strán dotazník vyplnilo len 8, tak isto ako pri prieskume SFPA na výzvy nereagovali strany SMER a SNS. Ani jedna strana nemala podľa autorov dostatočne ambiciózný program pre riešenie klimatickej krízy.

Tabuľka 3 Environmentálny audit politických strán-Greenpeace Slovensko (Greenpeace, 2021)

Obrázok 3 Environmentálny audit politických strán

Poradie v prieskume SFPA a Greenpeace Slovensko je pomerne podobné, výrazný rozkol je však pri strane SaS, ktorú autori SFPA výskumu zaradili na druhé miesto spolu so

¹¹ Na prieskume sa podieľali iniciatívy Priatelia Zeme – CEPA, Slovenská klimatická iniciatíva (SKI), Fridays for Future Slovensko, Budovy pre budúcnosť, Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko, Extinction Rebellion Slovensko, Znepokojené matky a Nestráčajme čas

stranou Sme rodina. Podľa Greenpeace Slovensko je program strany SaS málo ambiciózny, vytýkajú jej napríklad podporu rozvoja leteckej dopravy, prílišný dôraz na privatizáciu a trhové riešenie klimatickej krízy, podporu spaľovania odpadov, či chýbajúcu podporu ekologického hospodárstva a znižovania produkcie živočíšnych produktov. (Greenpeace, 2021) V prieskume od Greenpeace získali nižšie hodnotenie strany OĽANO a Dobrá voľba¹². Naopak si v porovnaní s prieskumom SFPA prilepšili strany Most-Híd (z hodnotenia D na hodnotenie C) a Za ľudí (z hodnotenia C na B). Keďže Greenpeace hodnotilo na rozdiel od SFPA len 10 politických strán, tak do svojho prieskumu nezaradili koalíciu MKS-MKO.

Porovnaniu predvolebných programov sa venovala aj iniciatíva Menej štátu. Autor Filip Vačko prichádza so štyrmi základnými princípmi, na ktoré podľa neho treba dbať pri ochrane životného prostredia. A to sú (1) príliš prísne environmentálne štandardy môžu byť kontraproduktívne, (2) Dôraz na ochranu vlastníckych právach za škody platia tí, ktorí ich spôsobili, (3) redukcia aktivít štátu, ktoré poškodzovanie životného prostredia podporujú a (4) ochrana životného prostredia na úkor ekonomiky môže byť kontraproduktívna. Autor nevytváral dotazník, pracoval len s informáciami z predvolebných programov. Negatívne hodnotí napríklad podporu Európskej zelenej dohody¹³, sprísnenie už existujúcich klimatických cieľov, väčšiu podporu obnoviteľných zdrojov, uprednostňovanie elektromobilov na úkor automobilov so spaľovacími motormi, či väčšiu centralizáciu na úrovni EÚ v environmentálnej oblasti. Autor zvyrazňuje, že tak isto ako aj pri iných politických témach, tak aj v environmentálnych strany uvádzajú dobre znejúce, no prázdne návrhy, ktoré môžu byť zneužitú ako populistické nástroje. V dobe analýzy nemala strana ĽSNS, OĽANO a SMER-SD zverejnené predvolebné programy, preto ich autor do hodnotenia nezahrnul. Hodnotenie vyzeralo následne: 1. Sas (9/10 bodov, 2. SME RODINA (8/10), 3. PS/SPOLU (6/10), 4. KDH (4/10), 5. Most—Híd (4/10), 6. Dobrá voľba (2/10), 7. ZA ĽUDÍ (2/10), 8. SNS (0/10). (Menej štátu, 2020)

Pre potrebu výskumu je treba pokračovať s hodnotením od Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku (SFPA). Do analýzy sme zahrnuli všetky dostupné predvolebné programy daných politických strán, zaoberali sa až jedenástimi stranami a ich analýza je najrozsiahlejšia a najkomplexnejšia s dôrazom na neutralnosť.

7 Experimentálna časť

7.1 Cieľ a metodika práce

Cieľom tejto bakalárskej práce je zistiť, či akou environmentálnou gramotnosťou disponujú prvovoliči, ktorí sa zúčastnili volieb do Národnej rady Slovenskej republiky. Práca je zložená z teoretickej a praktickej časti. Teoretická časť sa opiera o literatúru rešerš primárnych a sekundárnych zdrojov. A to najmä o články rozoberajúce vývoj gramotnosti ako takej, vývoj environmentálnej gramotnosti a výskumy zaoberajúce sa touto problematikou. Cieľom

¹² K 25.2.2020 pridalo Greenpeace Slovensko aktualizáciu. Strany totiž zverejnili svoj program až po vydaní klimatického dotazníka. Na základe programov autori pridali strane Dobrá voľba 3 body namiesto 0, a pri OĽANO z pôvodných 2 udelili 3 body.

¹³ European Green Deal

teoretickej časti je teda zhrnutie aktuálnych pohľadov a definícií na nie pevne definovaný pojem environmentálna gramotnosť a jeho hodnotenie.

Ďalšia kapitola teoretickej časti sa zaoberá politickými stranami a ich volebnými programami. Analýza programov k parlamentným voľbám do Národnej rady Slovenskej republiky sa sústreďuje na postoje strán vo vzťahu ku klimatickým a energetickým témam a na základe rozsahu, komplexnosti bodov a dát z vyplneného dotazníku.

Druhá časť práce sa venuje praktickej časti. Pre získanie dát bol použitý kvantitatívny výskum v podobe dotazníkového šetrenia. Cieľovou skupinou boli prvovoliči, takže občania Slovenskej republiky, ktorí sa zúčastnili volieb do Národnej rady Slovenskej republiky a 29.2.2020 a zároveň mali v dobe konania volieb dovŕšený 18. rok života. Dotazník bol vytvorený pomocou Google Formuláre a bol rozoslaný prostredníctvom emailovej komunikácie medzi absolventov Gymnázia Viliama Paulinyho-Tótha je gymnázium v Martine. Bohužiaľ návratnosť vyplnených dotazníkov bola veľmi nízka, výsledný počet vyplnených dotazníkov bol 52. Počet respondentov je tak žiaľ podstatne menší, než by práca takého rozmeru vyžadovala a z toho dôvodu výsledky práce nie sú dostatočne reprezentatívne.

Dotazník obsahoval celkovo 17 otázok. Prvých 6 otázok bolo základných informačných. Ďalšia časť, zaoberajúca sa environmentálnymi vedomosťami voličov bola zložená z 5 uzavretých otázok. V časti zaoberajúcej sa názormi a postojmi respondentov sa nachádzala jedna otázka s 8 pod otázkami so škálovou odpoveďou. V časti zaoberajúcou sa environmentálnymi aktivitami prvovoličov bola opäť jedna otázka so 7 pod otázkami a škálovou odpoveďou a samostatná otázka so šálovou odpoveďou. Na záver odpovedali respondenti na bonusovú otázku pomocou škály a posledná otázka bola doplňujúca, otvorená pre prípadne nápady a názory. Otázky boli formulované jednoznačne a zrozumiteľné a zároveň tak, aby nenabádali nejakým smerom. Odpovede boli následne analyzované a zhrnuté v ďalšej časti bakalárskej práce.

Prieskum environmentálnej gramotnosti a prvovoličov a ich voľba v parlamentných voľbách na Slovensku v roku 2020 prebiehal v roku 2020 až 2021. Prvovolič je osoba, ktorá volí po prvýkrát. Teda ide o osobu, ktorá dosiahla volebný vek a je oprávnená voliť v parlamentných, prezidentských alebo miestnych voľbách, ale ešte nikdy predtým nevolila. Počet respondentov, prvovoličov, ktorí poriadne vyplnili dotazník bol 52, z toho 18 mužov a 34 žien a to vo veku 19 až 24 rokov.

Cieľom dotazníkového šetrenia a výskumu bolo overiť hypotézy:

H1: Prvovoliči s vysokou environmentálnou gramotnosťou volili strany s environmentálne priaznivých volebným programom.

H2: Prvovoliči s nízkou environmentálnou gramotnosťou volili strany, ktoré nevenovali dostatočnú pozornosť environmentálnym problémom, alebo ktoré nemali environmentálne priaznivý volebný program.

7.2 Metoda a štruktúra výskumu

Prieskum bol prevedený vo forme dotazníkového šetrenia. Skladá sa z troch častí:

1. Úvodná časť
2. Vedomostná časť
3. Názorová časť
4. Časť environmentálnej aktivity
5. Znalosť a podpora Gréty Thunberg a jej aktivít

- Úvodná časť

Úvodná časť dotazníku slúžila na získanie základných informácií o respondentoch. A to informácie ohľadom pohlavia respondentov, veku a dosiahnutého vzdelania. Ďalej sa tam nachádza otázka ohľadom účasti respondentov vo voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky a ich následnej voľby konkrétnej strany. Súčasťou úvodnej časti dotazníku boli aj otázky, kde respondenti získavajú informácie životnom prostredí. Aké programové boli strán boli pre ich voľbu vo voľbách rozhodujúce a do akej miery je pre nich environmentálny program strán dôležitý.

- Vedomostná časť

S väčšími vedomosťami o životnom prostredí vieme lepšie pochopiť, ako ho chrániť a zachovať. Zvýšené povedomie o environmentálnych problémoch nás môže motivovať k činom, ktoré sú šetrnejšie k životnému prostrediu. Pomáhajú nám robiť informované rozhodnutia a minimalizovať našu negatívnu stopu. Celkovo povedané, environmentálne vedomosti sú kľúčové pre ochranu a zachovanie životného prostredia pre budúce generácie.

Vo vedomostnej časti dotazníku respondenti odpovedali na otázky zamerané sa na environmentálne vedomosti. Respondenti vyberali z troch až štyroch odpovedí, z ktorých jediná bola správna. Otázky boli nasledovné: Koľko ľudí dnes približne žije na Zemi? Koľko percent rozlohy Slovenska predstavujú lesy? Ktorý z uvedených zdrojov má najväčší podiel na výrobe elektriky na Slovenku? Ktorý z nasledujúcich zdrojov energie nie je obnoviteľný?

V predposlednej otázke: Ktoré z nasledujúcich tvrdení je podľa vedeckého konsenzu správne?, respondenti vyberali z pomedzi troch tvrdení ohľadom skleníkového efektu to správne. V nasledujúcej otázke mali respondenti vybrať rok, do ktorej má Európska únia na základe Európskej Zelenéj Dohody dosiahnuť uhlíkovú neutralitu.

- Názorová časť

V názorovej časti odpovedajú respondenti na otázky pomocou škály silne súhlasím, súhlasím, som neutrálny/a, nesúhlasím a silne nesúhlasím. Cieľom bolo zistenie názorovú orientáciu respondentov a postoje k daným problematikám. Nachádzali sa tam tvrdenia ku ktorým mali priradiť názor. A to, či je dôležité šetriť vodou a energiou, či je klimatická zmena reálna a spôsobená človekom a bude mať výrazný dopad na našu budúcnosť. Ďalšími tvrdeniami bolo, že prírodné oblasti sú významné pre náš blahobyt, nakupovať lokálne je dobré pre životné prostredie a že recyklácia a redukcia odpadu má zmysel.

- Časť environmentálnych aktivít.

V časti dotazníka, zameriavajúcej sa na environmentálne aktivity, mali opäť respondenti možnosť odpovedať na aktivity pomocou škály skoro vždy, často, niekedy, skoro nikdy a nikdy. Cieľom tejto časti prieskumu bolo získať informácie o skutočnom proenvironmentálnom jednaní respondentov. Vyjadrovali sa k separácii odpadu a triedením bioodpadu či kompostovaniu, znižovaniu svojej spotreby vody, či ekologickým cestovaním. Vyjadrovali sa aj k lokálnemu nakupovaniu potravín a produktov, ako aj redukcii mäsa vo svojom jedálničku.

- Znalosť a podpora Gréty Thunberg a jej aktivít Začiatok formulára

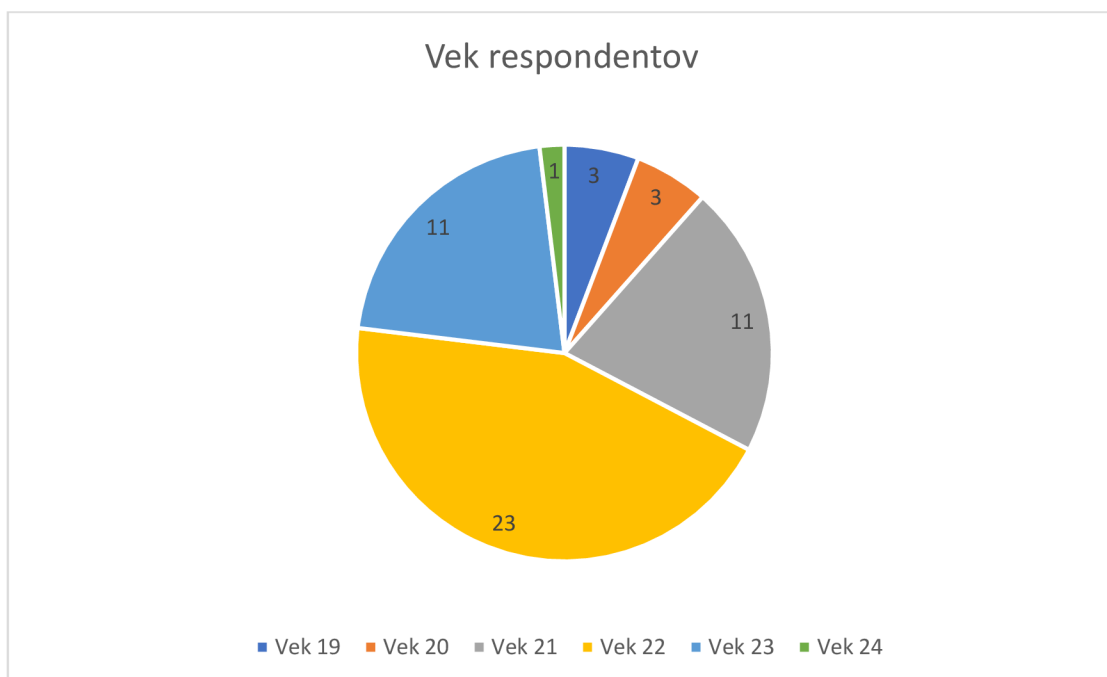
V poslednej časti dotazníku odpovedali respondenti na otázky, či poznajú a podporujú environmentálnu aktivistku Gretu Thunberg. Odpovedali pomocou škály poznám a silne podporujem, poznám a podporujem, nepoznám, poznám a nepodporujem a poznám a silne nepodporujem.

7.3 Úvodná časť

Do výskumu boli zapojení respondenti vo veku 19 až 24 rokov, keďže sa jedná o výskum prvovoličov, bola nutnosť, aby respondenti v čase volieb do Národnej rady Slovenskej republiky mali dovŕšený 18. rok života, a to konkrétne 29. februára roku 2020. Priemerný vek respondentov bol 21,75 roku. Výskumu sa zúčastnilo 34 žien a 18 mužov.

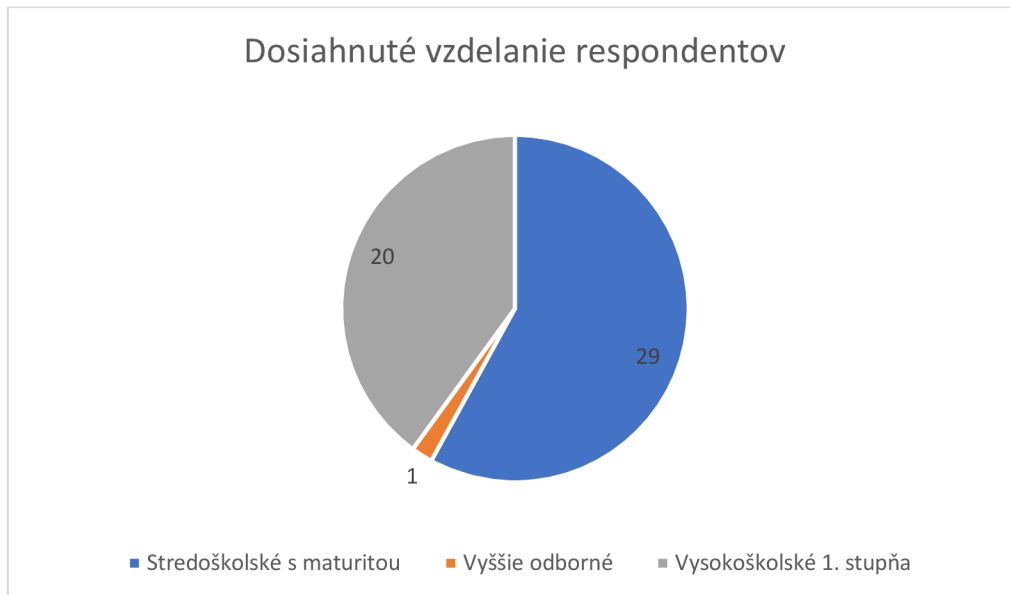

Graf 2 Zastúpenie pohlavia v skúmanej vzorke

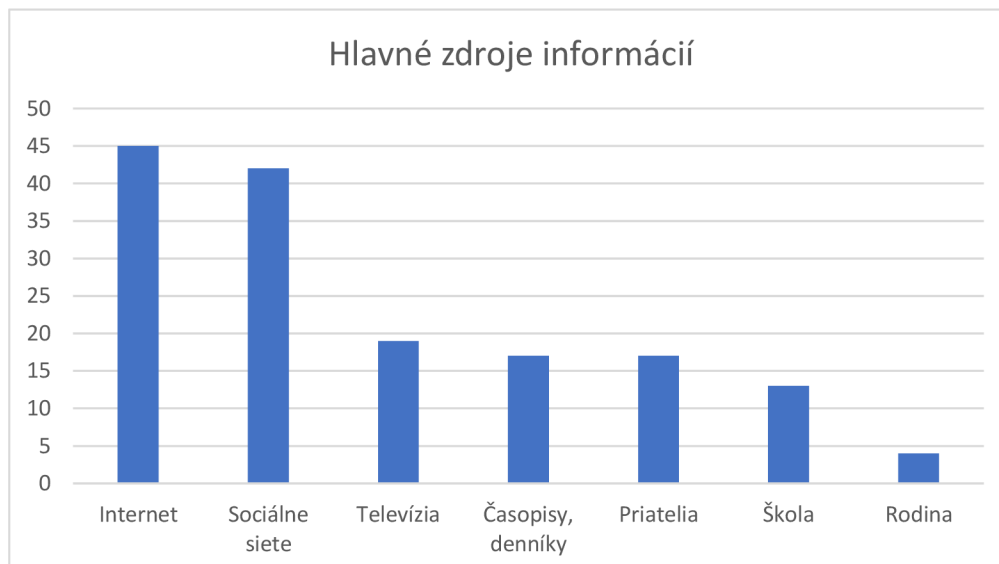
Graf 3 Vek respondentov

Do výzkumu sa zapájali respondenti s rôznou formou dosiahnutého štúdia, a stredoškolské s maturitou, vyššie odborné alebo vysokoškolské 1. stupňa. Najväčší podiel respondentov mal dosiahnuté vzdelanie stredoškolské s maturitou.

Graf 4 Dosiahnuté vzdelanie respondentov

V úvodnej časti respondenti odpovedali na otázku, aké sú ich hlavné zdroje informácií o životnom prostredí. Respondenti mohli vybrať viac možností. Až 45 z nich uviedlo ako hlavný zdroj informácií internet, nasledujúcim zdrojom boli sociálne siete s počtom 42 respondentov. Televíziu označilo 19, časopisy, denníky a priateľov 17 respondentov. Škola sa umiestnila na predposlednom mieste, a to s počtom 13 respondentov. Na poslednom mieste sa umiestnila ako zdroj informácií rodina.

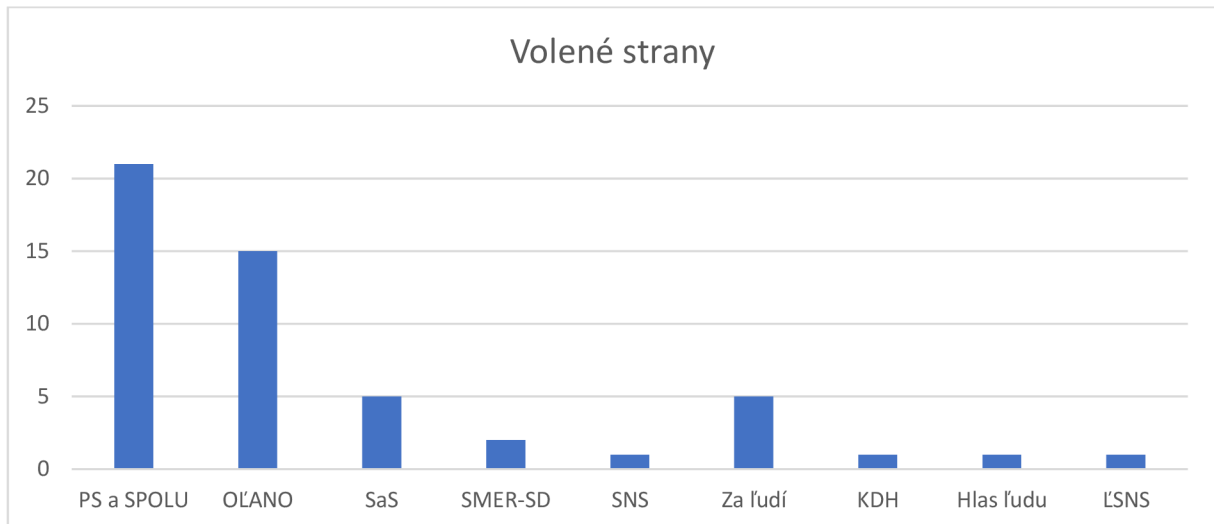

Graf 5 Hlavné zdroje informácií

V nasledujúcej otázke respondenti odpovedali, akú stranu volili vo voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky v roku 2020. Respondenti volili strany Progresívne Slovensko a SPOLU(PS

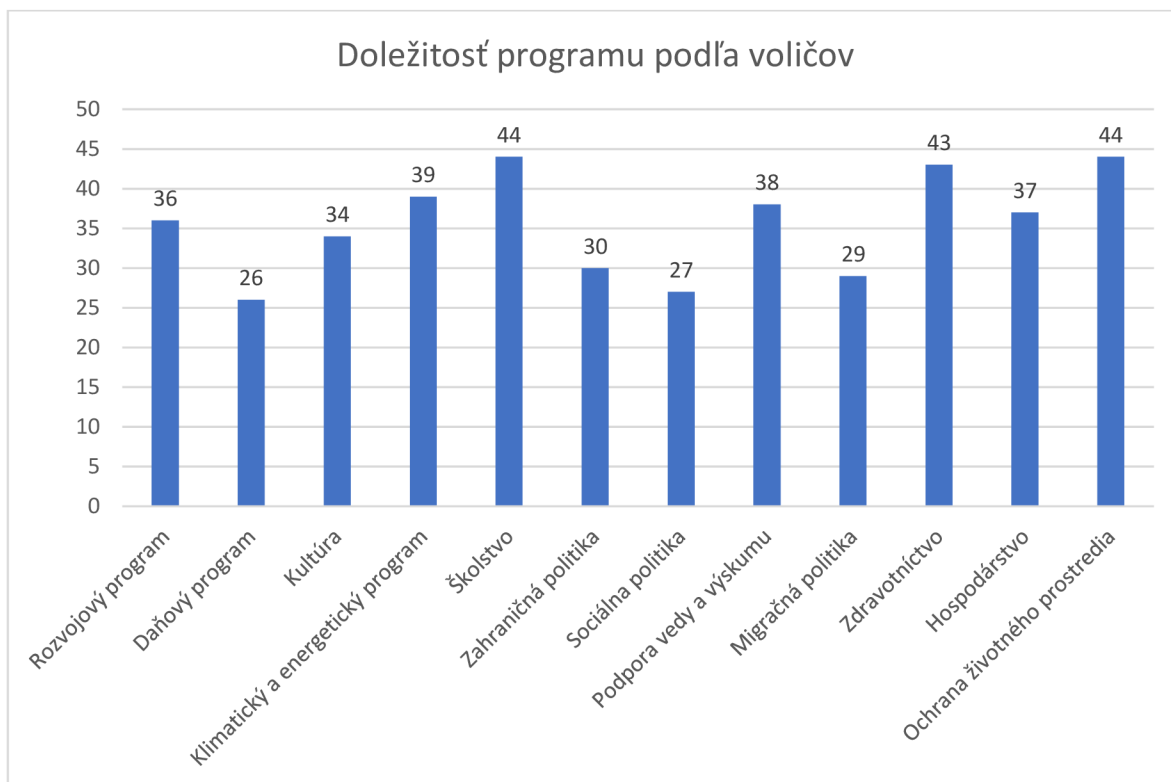
a SPOLU), Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti (OĽANO), Sloboda a solidarita(SaS), Smer-sociálna demokracia (SMER-SD), Slovenská národná strana (SNS), Za ľudí, Kresťanské demokratické hnutie (KDH), Hlas ľudu a Ľudová strana naše Slovensko(ĽSNS).

Ako prvá sa umiestnila strana PS a SPOLU, ktorú volilo 21 respondentov, OĽANO získalo 15 hlasov, SaS 5, ako aj strana Za ľudí. SMER-SD volili 2 respondenti, SNS, KDH, Hlas ľudu a ĽSNS 1 respondent.

Graf 6 Volené strany

V poslednej otázke úvodnej časti dotazníka respondenti priradzovali pomocou škály dôležitosť kľúčovým programovým bodom strán. Škála bola nasledovná: veľmi dôležité, dôležité, nepremýšľal/a som nad tým, vôbec mi na tom nezáleží. Respondenti sa vyjadrovali k programovým bodom strán: rozvojový a daňový program, kultúra, klimatický a energetický program, školstvo, zahraničná politika, sociálna politika, podpora vedy a výskumu, migračná politika, zdravotníctvo, hospodárstvo, ochrana životného prostredia. V grafe je znázornený súčet odpovedí veľmi dôležité a dôležité na každý kľúčový programový bod. Najväčšiu dôležitosť respondenti priradili k bodom školstvo a ochrana životného prostredia.

Graf 7 Dôležitosť programu podľa voličov

Pri vyhodnocovaní environmentálnych programov sme z dôvodu veľkosti vzorku respondentov a pre väčšiu prehľadnosť kategorizovali strany do troch skupín na základe dôrazu na environmentálne otázky. Pri tomto kategorizovaní sme vychádzali z programových bodov jednotlivých strán a z výskumu spoločnom SFPA uvedenom v teoretickej časti. Strany sme rozdelili nasledovne:

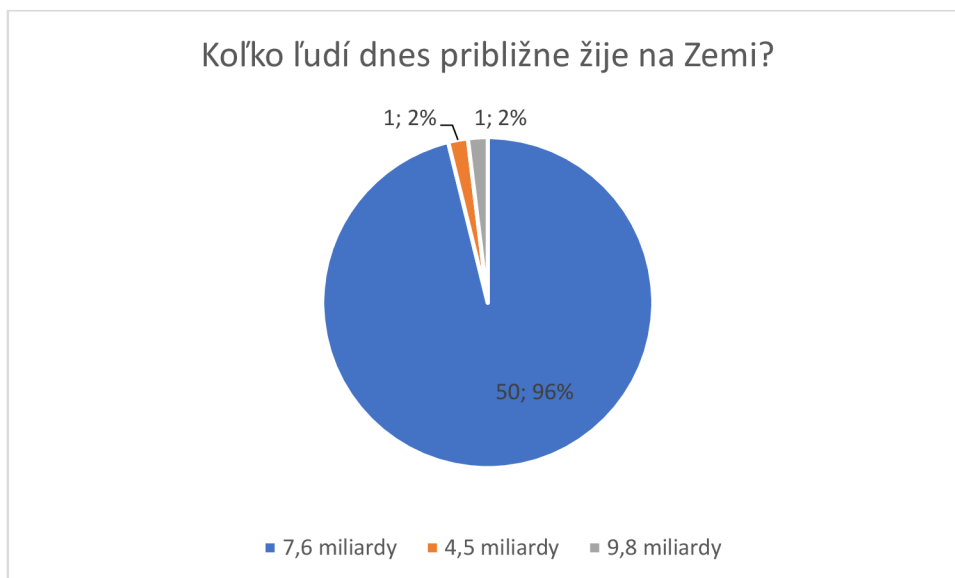
Silne environmentálne strany	Stredne environmentálne strany	Nízko environmentálne strany
Koalícia PS a SPOLU	OĽANO	Za ľudí
	SaS	KDH
		Hlas ľudu
		SNS
		ĽSNS
		Smer-SD

Tabuľka 3 Delenie politických strán podľa významu environmentálneho programu

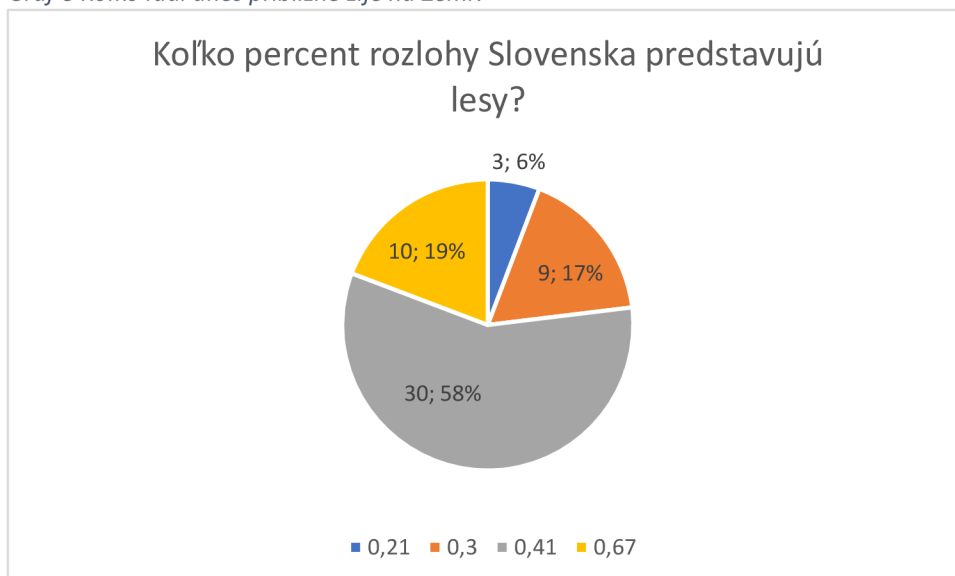
7.4 Vedomostná časť výskumu

Vedomostná časť výskumu sa skladá z piatich otázok, kde mali respondenti možnosť výberu len jednej odpovede. Za každú správnu odpoveď respondent získal 1 bod.

V prvej otázke vedomostnej časti výskumu respondenti odpovedali na otázku, koľko ľudí dnes približne žije na Zemi? Správnu odpoveď "7,6 miliardy", vybralo 50 respondentov.

Graf 8 Koľko ľuďi dnes približne žije na Zemi?

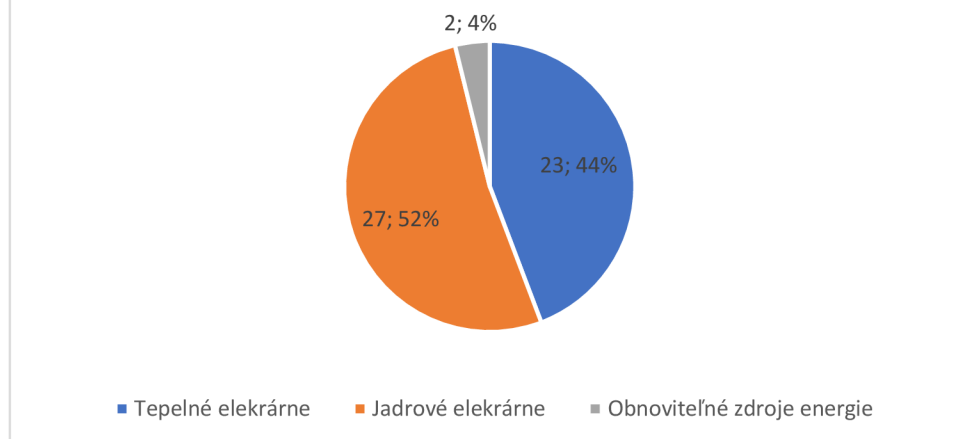

Graf 9 Koľko percent rozlohy Slovenska predstavujú lesy?

V druhej otázke vedomostnej časti respondenti mali uviesť percentuálnu rozlohu lesov z celkovej rozlohy Slovenska. Správnu odpoveď „41%“ označilo 30 respondentov, takže správnych bolo 57,6 % odpovedí.

V tretej otázke „Ktorý z uvedených zdrojov má najväčší podiel na výrobe elektriky na Slovenku?“, vybrali respondenti z troch odpovedí, ktorými bol tepelné elektrárne, jadrové elektrárne a obnoviteľné zdroje energie. Správnu odpoveďou je „jadrové elektrárne“, ktoré označila najväčšia časť respondentov a to v počte 27.

Ktorý z uvedených zdrojov má najväčší podiel na výrobe elektriky na Slovensku?

Graf 10 Ktorý z uvedených zdrojov má najväčší podiel na výrobe elektriky na Slovensku?

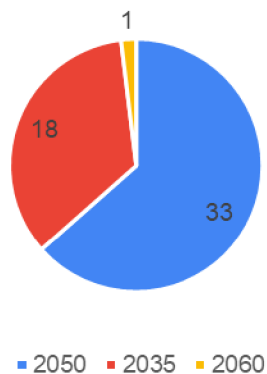
Štvrtou otázkou vedomostnej časti bolo „Ktoré z nasledujúcich tvrdení je podľa vedeckého konsenzu správne?“. Respondenti vyberali z troch odpovedí. Odpoveď „Skleníkový efekt je pre Zem neprirodzený. Vznikol až po priemyselnej revolúcii, kedy sa výrazne zvýšilo množstvo človekom vyprodukovaných skleníkových plynov.“ vybralo 23 respondentov. Odpoveď „Skleníkový efekt nespôsobuje klimatickú zmenu“ nebola vybraná ani jedným respondentom. Poslednú a správnu možnosť „Skleníkový efekt je prirodzený. Bez neho by bola priemerná teplota na Zemi mínus 18 stupňov. Vyššie formy života by sa tak nevyvinuli“, ktorá bola správna, vybralo 29 respondentov.

Graf 11 Ktoré z nasledujúcich tvrdení je podľa vedeckého konsenzu správne?

Poslednou otázkou vedomostnej časti bolo „Hlavným cieľom Európskej Zelenej Dohody (New Green Deal) je dosiahnuť uhlíkovú neutralitu do roku..“. Možnosťami boli roky 2050, 2035 a 2060. Správnu odpoveď „2050“ zvolilo až 33 respondentov.

Hlavným cieľom Európskej Zelenej Dohody (New Green Deal) je dosiahnuť uhlíkovú neutralitu do roku..

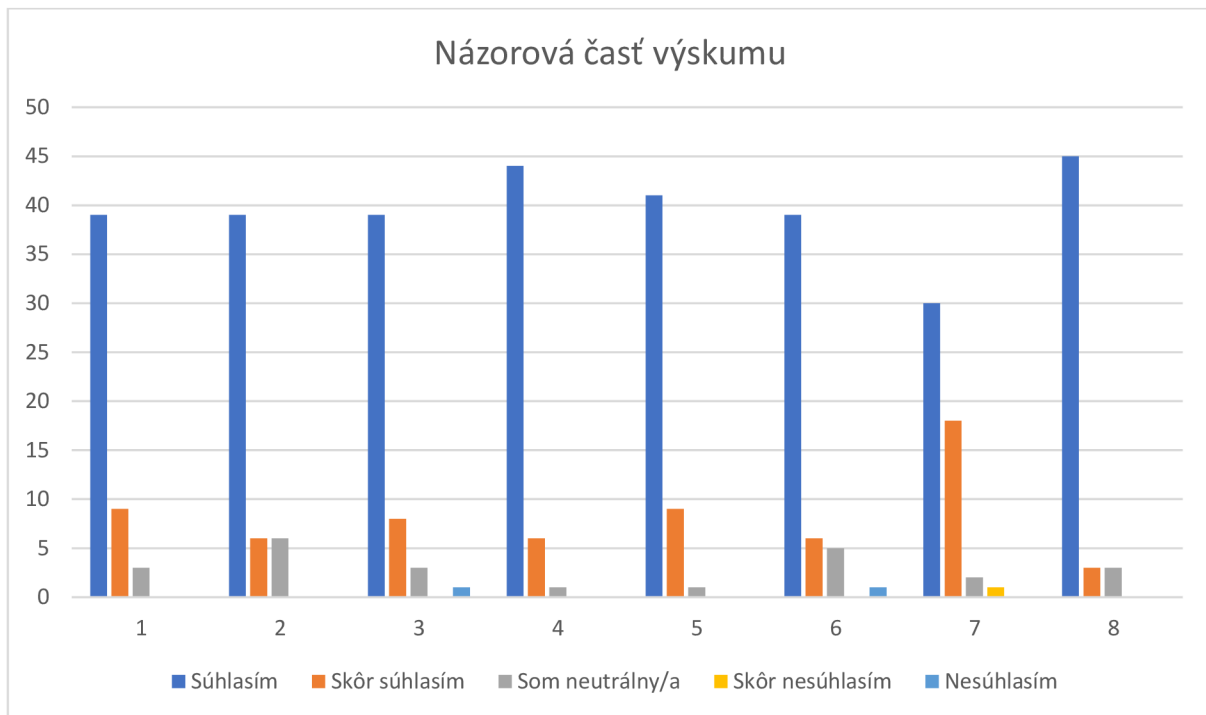

Graf 12 Odpovede na otázku "Hlavným cieľom Európskej Zelenej Dohody (New Green Deal) je dosiahnuť uhlíkovú neutralitu do roku.."

7.5 Názorová časť výskumu

V názorovej časti výskumu odpovedali respondenti na jednu otázku s ôsmimi pod otázkami, a to pomocou škály Súhlasím-Skôr súhlasím-Som neutrálny/a-Skôr nesúhlasím-Nesúhlasím. Na základe odpovede sa respondentom priradilo skóre, vid' tabuľka číslo

Súhlasím	2
Skôr súhlasím	1
Som neutrálny/a	0
Skôr nesúhlasím	-1
Nesúhlasím	-2

Graf 13 Odpovede respondentov v názorovej časti výskumu

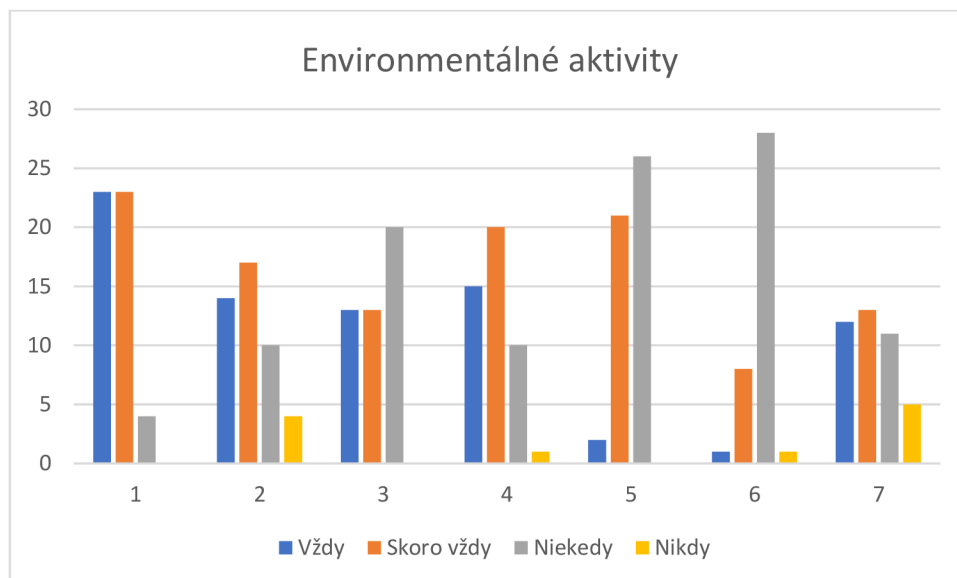
1) Je dôležité šetriť energiou
2) Klimatická zmena je reálna
3) Klimatická zmena je z výraznej časti spôsobená človekom
4) Klimatická zmena bude mať výrazný dopad na našu budúcnosť
5) Je dôležité šetriť vodu
6) Prírodné oblasti sú významné pre nás blahobyt
7) Nakupovať lokálne je dobré pre životné prostredie
8) Recyklácia a redukcia odpadu má zmysel

Tabuľka 4 Otázky v názorovej časti

7.6 Časť výskumu environmentálnych aktivít

V názorovej časti výskumu odpovedali respondenti na jednu otázku so siedmimi pod otázkami, a to pomocou škály Vždy- Skoro Vždy-Niekedy-Skoro nikdy-Nikdy. Na základe odpovede sa respondentom priradilo skóre, viď tabuľka číslo

Vždy	2
Skoro vždy	1
Niekedy	0
Skoro nikdy	-1
Nikdy	-2

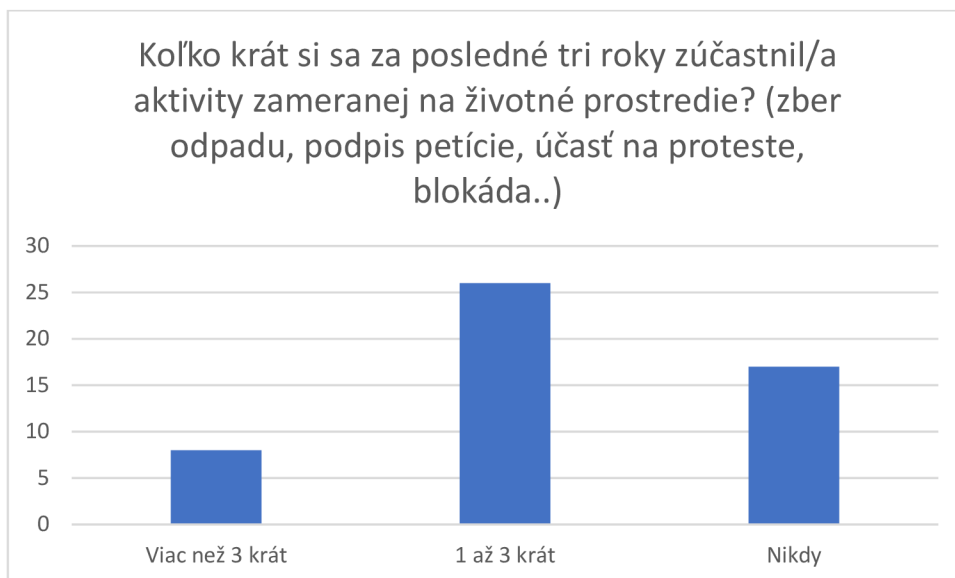

Graf 14 Environmentálne aktivity

1) Separujem odpad (papier, plast, sklo...)
2) Triedim bioodpad/kompostujem
3) Snažím sa znížiť svoju spotrebu vody (pri sprchovaní, umývaní zubov..)
4) Cestujem ekologicky (verejná doprava, peši, bicykel...)
5) Nakupujem lokálne potraviny
6) Nakupujem lokálne produkty (oblečenie, vybavenie, drogéria...)
7) Redukujem mäso vo svojom jedálničku (najmä červené mäso)

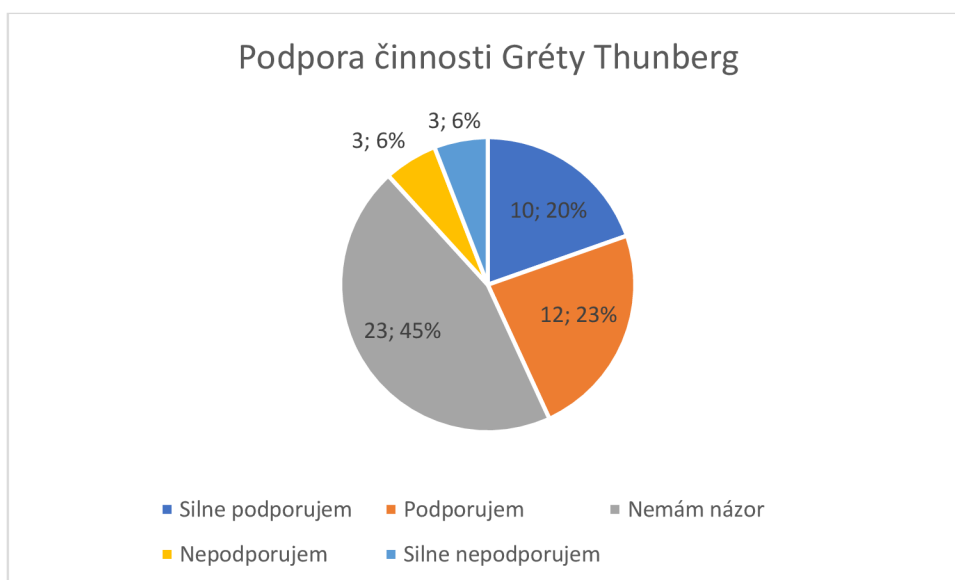
Tabuľka 5 Otázky v časti proenvironmentálnych aktivít

V poslednej otázke časti aktivít odpovedali respondenti, ako často sa zúčastnili za posledné tri roky aktivít zameraných na životné prostredie. Odpovedali pomocou škály Viac než 3 krát-1 až 3 krát-Nikdy.

Graf 15 Koľko krát si sa za posledné tri roky zúčastnil/a aktivity zameranej na životné prostredie? (zber odpadu, podpis petície, účasť na proteste, blokáda..)

Posledná otázka názorovej časti je "Aký je tvoj názor na činnosť environmentálnej aktivistky Gréty Thunberg (zakladateľka hnutia FRIDAYS FOR FUTURE)?". Respondenti odpovedali pomocou škály Silne podporujem-Podporujem-Nemám názor-Nepodporujem-Silne nepodporujem. Táto otázka nie súčasťou hodnotenia environmentálnej gramotnosti prvovoličov. A to najmä z toho dôvodu, že činnosť aktivistky Gréty Thunberg je veľa krát kontroverzná a názory ohľadom jej aktivít sa často výrazne líšia. Až 45% percent prvovoličov sa vyjadrila tak, že na jej činnosť nemá názor. Silne jej aktivity podporuje 20% respondentov.

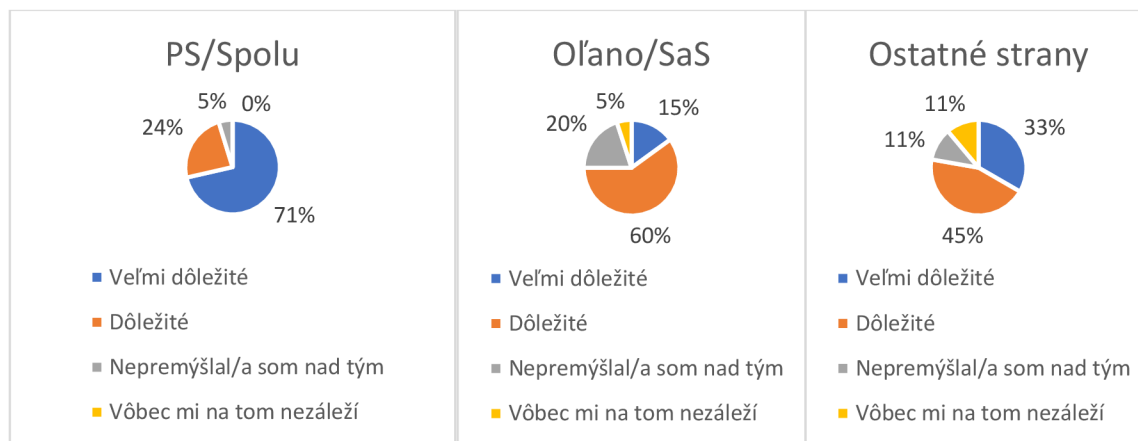

Graf 16 Podpora činnosti Gréty Thunberg

8 Zistenia

V rámci odpovedí je pomerne výrazná korelácia medzi tým, ktorú stranu volili prvovoliči vo voľbách a dôrazom na environmentálnu problematiku vo volebnom programe jednotlivých strán. V prípade voličov koalície PS a SPOLU, takže strán s veľmi silným environmentálnym programom bol pre 95% voličov tento aspekt dôležitý alebo veľmi dôležitý. V prípade strán s nižším dorazom na problematiku životného prostredia je znateľný pokles v tom, akú významnosť prvovoliči tejto otázke prisudzujú. Voliči strán SaS a OĽANO považujú ochranu životného prostredia dôležitú alebo veľmi dôležitú v 80% prípadov. U ostatných strán, kde bol kladený nízky dôraz na otázky ochrany prírody, bol počet respondentov, ktorí považovali tento aspekt za dôležitý alebo veľmi dôležitý 78%.

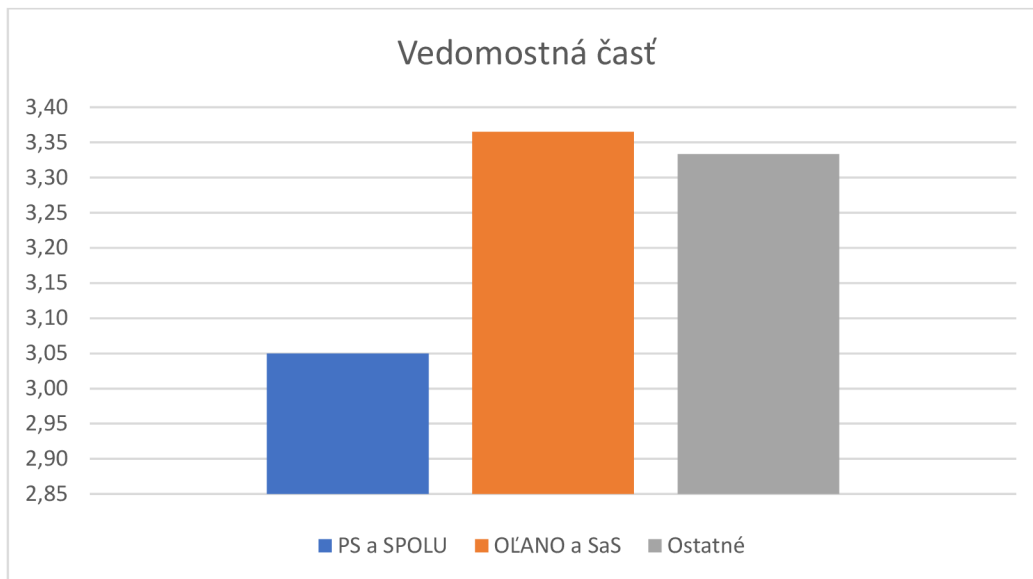
Pokiaľ by sme sa pozreli len na to, aká časť respondentov považovala otázku ochrany životného prostredia za veľmi dôležitú, je táto zostupná tendencia omnoho výraznejšia. V prípade koalície PS a SPOLU považuje túto otázku za veľmi dôležitú 71% respondentov, v voľbu strán OĽANO a SaS je to 15% a u strán ostatných 33%.

Graf 17 Odpovede na otázku o dôležitosti programových bodov ohľadom environmentalistiky podľa volených strán

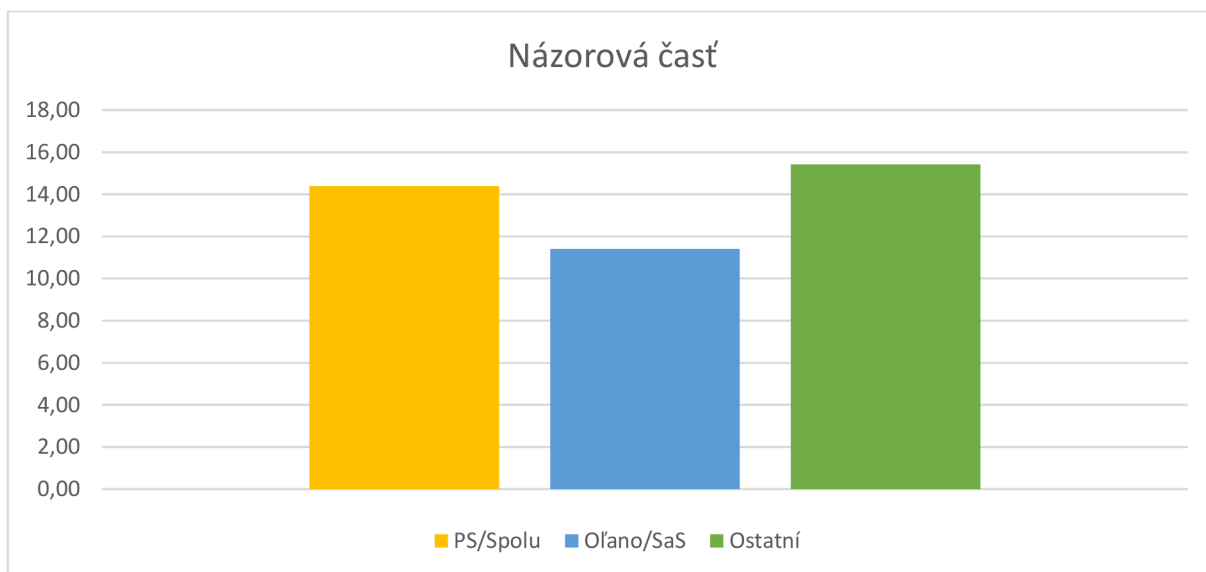
V rámci výskumu pre nás bola hlavná korelácia medzi environmentálnou gramotnosťou a volebnými preferenciami prvovoličov. Snažili sme sa vyskúmať, do akej miery ovplyvňuje znalosť environmentálnej problematiky, názory na ochranu životného prostredia a proenvironmentálne aktivity voľbu strán. Východným bodom pre nás bola hypotéza, že prvovoliči, ktorí majú v otázkach životného prostredia hlbšie znalosti/vedomosti, proenvironmentálne názory a aktívne sa podieľajú na ochrane životného prostredia, teda majú vyššiu environmentálnu gramotnosť, budú vo voľbách preferovať strany s rozvinutejším environmentálnym programom.

Ak sa pozrieme na jednotlivé okruhy zvlášť, zistíme, že sa nám toto nepotvrdilo ani v jednom z hlavných okruhoch. V prípade vedomostnej časti dotazníku dosiahli voliči PS a SPOLU najnižšieho priemerného výsledku zo všetkých troch skúmaných skupín, a to priemerne 3,05 bodu. Najlepšie sa v tejto časti umiestnili voliči OĽANO a SaS s 3,37 bodmi. Voliči strán ostatných získali 3,33 bodu.

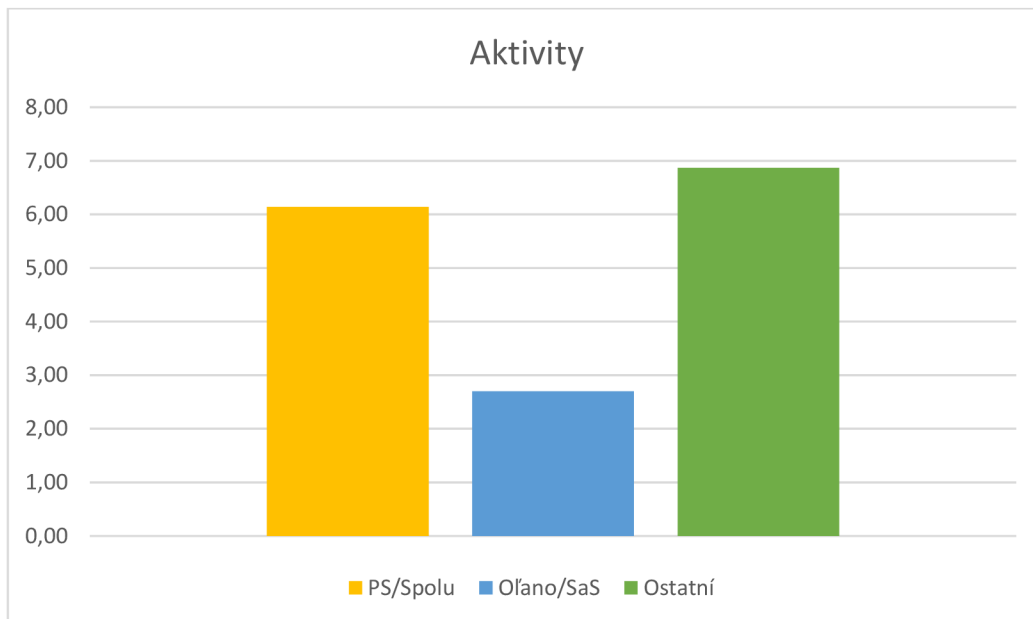
Graf 18 Vedomostná časť

V názorovej časti dotazníku, kde nás zaujímala miera proenvironmentálnych názorov respondentov si voliči koalície PS a SPOLU polepšili a získali priemerne 14,38 bodu, ničmenej väčšiu tendenciu k proenvironmentálnym názorom prejavili voliči strán s najnižším dorazom na túto problematiku a to s 15,42 bodu. Voliči SaS a OĽANO získali najmenej bodov, a to 11,4.

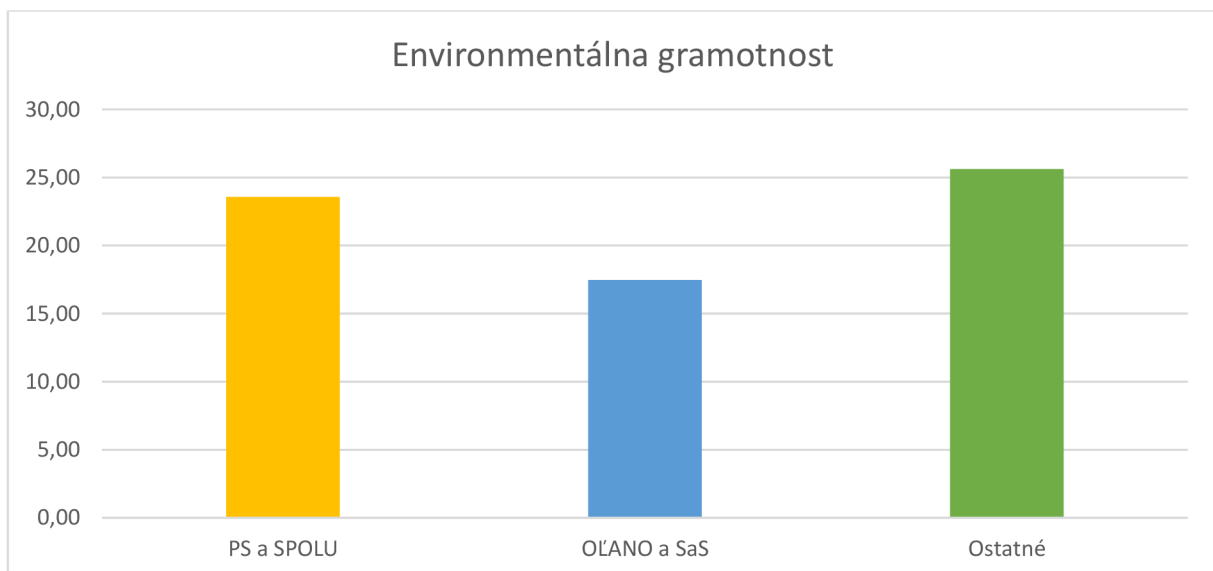
Graf 19 Názorová časť

V oblasti aktivít v oblasti ochrany životného prostredia sa opäť najlepšie umiestnili voliči ostatných strán, s počtom 6,87 bodov. Voliči koalície PS a SPOLU získali o niečo menej, a to priemerne 6,14 bodu. Podstatne menej potom získali voliči SaS a OĽANO, a to priemerne 2,7 bodu.

Graf 20 Aktivity respondentov v oblasti ochrany životného prostredia

V obecnom výskume korelácia medzi environmentálnou gramotnosťou a volebnými preferenciami sa po súčte všetkých kategórií najlepšie umiestnili voliči strán s volebným programom, ktorý málo, alebo skoro vôbec nekládol doraz na otázky ochrany životného prostredia, a to priemerne 25,62 bodu. Voliči koalície PS a SPOLU, takže strán s najväčšími dorazom na environmentálnu problematiku, získali priemerne 23,57 bodu. Najmenej zo všetkých troch skupín získali voliči strán SaS a OĽANO, a to priemerne 17,47 bodov.

Graf 21 Environmentálna gramotnosť

Ak odhliadneme na chvíľu od otázky environmentálnej gramotnosti, z hľadiska volebnej preferencie, vidíme, že v prípade gendrového zastúpenia rozdiely takmer nie sú. Ženy

priemerne získali v dotazníkovom šetrení nepatrne viac bodov, 22,56, a muži získali priemerne 21 bodov.

Napriek tomu, že sa hypotéza nepotvrdila, je treba zdôrazniť, že voliči strán s nízko rozvinutým environmentálnym programom, zastupovali najmenšiu skupinu (11 respondentov). Pri takto nízkom počte respondentov je výpočet aritmetického priemeru značne náchylný na extrémne hodnoty. Vzhľadom k malému rozdielu v skóre environmentálnej gramotnosti medzi voličmi koalície PS a SPOLU je možné, že pri vyššom počte respondentov môže tento rozdiel klesnúť. Napriek tomu, že počet respondentov v prípade strán OĽANO a SaS (20 respondentov) a koalície PS a SPOLU (21 respondentov) taktiež nie je príliš vysoký, sú výsledky predsa len o niečo reprezentatívnejšie. Nič menej je treba podotknúť, že reliabilita a zobecniteľnosť výsledkov výskumu nie je príliš vysoká a pre korektnejšie závery je treba zvýšiť počet respondentov.

9 Záver

Na základe výskumných dát nebola zistená korelácia medzi mierou environmentálnej gramotnosti a volebnými preferenciami prvovoličov vo voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky v roku 2020. V rozpore s hypotézou bolo zistené, že respondenti s vyšším skóre v teste environmentálnej gramotnosti často volili strany s mernej rozvinutým programom zameraným na životného prostredie a energetickú a klimatickú politiku. To nám naznačuje, že hlavným parametrom pre výber politickej strany vo voľbách nie je otázka životného prostredia. Nič menej vzhľadom ku veľkosti vzorku je potreba k tejto generalizácii pristupovať obozretne.

So stále narastajúcim dorazom na udržateľný rozvoj a zelenú politiku v kombinácii v alarmujúcou klimatickou situáciou, môžeme predpokladať, že sa záujem o otázku ochrany životného prostredia bude zvyšovať. V tomto kontexte bude téma environmentálneho vzdelávania a environmentálnej gramotnosti vo svojom význame narastať. Tento nárast už možno pozorovať v narastajúcom trende zavádzania environmentálnych otázok a princípov do kutikulárneho vzdelávania na Slovensku i v Českej republike.

10 Zoznam použitej literatúry

- Bamberg, S., & Moser, G. (2007). Twenty years after Hines, Hungerford and Tomera: A new meta-analysis of psycho-social determinants of pro-environmental behavior. *Journal of Environmental Psychology*, 27.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavior change. *Psychological Review*, 84.
- Berkowitz, A. R., M. E. Ford, and C. A. Brewer. (2005). A framework for integrating ecological literacy, civics literacy, and environmental citizenship in environmental education. *Environmental Education and Advocacy: Changing Perspectives of Ecology and Education*.
- C. E, Roth. (1968) On the road to conservation. *MAINE FIELD NATUR* . 24 (3). Massachusetts Audubon.
- Carl, J. Industrialization and public education: social cohesion and structural stratification. *International handbook of comparative education*. New York, USA: Springer, 2009.
- Cook, S., & Berrenberg, J. L. (1981). Approaches to encouraging conservation behavior: a review and conceptual framework. *Journal of Social Issues*, 37 (2).
- Daniš, P. (2013) New definition of environmental literacy and proposal for its
- Dobrá volba (2020), *Program politickej strany DOBRÁ VOĽBA 2020*, s. 67 - 72. [citované 28.5.2021] Dostupné z: http://dobravolba.sk/images/Dokumenty/DOBRA_VOLBA_2020_VOLEBNY_PROGRAM.pdf.
Dostupné z: <https://odpocet.sns.sk/wp-content/uploads/2020/01/program2020.pdf>.
- Greenpeace (2020), *Greenpeace-Klimatický dotazník* [online]. [citované 28.5.2021] Dostupné z: <https://www.greenpeace.org/slovakia/clanok/1175/klimaticky-dotaznik-2020/>
- Greenpeace (2021), *Greenpeace hodnotenie politickej strany SaS* [online]. [citované 30.05.2021] Dostupné z: https://www.greenpeace.org/static/planet4-slovakia-stateless/2020/01/c6079397-dotaznik_sas_screen_1.pdf
- Hollweg, K. S., Taylor, J. R., Bybee, R. W., Marcinkowski, T. J., McBeth, W. C., & Zoido, P. (2011). *Developing a framework for assessing environmental literacy*. Washington, DC: North American Association for Environmental Education.
- Hungerford, H., & Volk, T. (1990). Changing learner behavior through environmental education. *The Journal of Environmental Education*, 21.
international assessment in PISA 2015. *Envigogika 3/2013*, 2013.
- Jordan, Rebecca, Frederick Singer, John Vaughan A Alan Berkowitz. What should every citizen know about ecology?. *Frontiers in Ecology and the Environment* [online]. 2009, 7(9), 495-500 [cit. 2022-05-19]. ISSN 1540-9295. Dostupné z: doi:10.1890/070113

- Kaiser, F. (1998). A general measure of ecological behavior. *Journal of Applied Psychology*, 28 (5)
- Klemow, Kenneth M. (1991) Basic ecological literacy: a first cut. *Ecological Society of America Education Section Newsletter*. 1991, (2), 2. Dostupné z: doi:<http://dx.doi.org/10.14712/18023061.385>.
- Liang, Shi-Wu, et al. (2018) A nationwide survey evaluating the environmental literacy of undergraduate students in Taiwan, *Sustainability* 10 (6).
- Lipsey, M. (1977). Personal antecedents and consequences of ecologically responsible behavior: A review. *Catalog of Selected Documents in Psychology*, 7 (4).
- *Literacy: Glossary term* [online]. [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <http://uis.unesco.org/en/glossary-term/literacy>.
- Marcinkowski, T. (1989). An analysis of correlates and predictors of responsible environmental behavior. (Dizertační práce, Southern Illinois University at Carbondale, 1988). *Dissertation Abstracts International: Section A. Social Sciences and Education*, 49.
- Marcinkowski, T. (2001). Predictors of responsible environmental behavior: A review of three dissertation studies. *Essential readings in environmental education*.
- McBride, B.B, C.A Brewer, A.R Berkowitz A W.T. Borrie. (2013) Environmental literacy, ecological literacy, ecoliteracy: What do we mean and how did we get here?. *Ecosphere* [online]. 2013 [cit. 2022-06-02]. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.1890/ES13-00075.1>.
- Menej štátu (2020), *Životné prostredie – porovnanie predvolebných programov vo voľbách 2020 | Menej štátu .Menej štátu | ... viac slobody* [online]. [citované 30.05.2022]. Dostupné z: https://www.menejstatu.sk/zivotne-prostredie-porovnanie-predvolebnych-programov-vo-volbach-2020/?fbclid=IwAR1JDbGitBDX3FbN9OzEBpWX9RjEhoP_4AFk_KNhH5RLAIHYujJUgkpWvBY
- Michaels, S., O'Connor, M.C.. *Literacy as Reasoning within Multiple Discourse: Implications for Policy and Educational Reform*. Council of Chief State School Officers Summer Institute on Restructuring Learning, Educational Development Center, Literacies Institute in Newton, MA..
- MKS-MKO (2020), *Maďarská komunitná spolupatričnosť, volebný program 2020*, s. 79. [citované 28.5.2021] Dostupné z: <https://www.osszefogas.sk/wp-content/uploads/2020/01/MKO-MKS-Volebn%C3%BD-program-SK.pdf>.
- MOST-HÍD (2020), *Most-híd volebný program 2020*, s. 1. [citované 28.5.2021] Dostupné z: <https://most-hid.sk/sk/volebny-program-2020>. .
- OĽANO (2020), *2020 ÚPRIMNE odvážne pre ľudí* s. 113. [citované 28.5.2021] Dostupné z:https://www.obycajniludia.sk/wp-content/uploads/2020/02/OLANO_program_2020_FINAL_online.pdf.

- Peyton, R., & Miller, B. (1980). Developing an internal locus of control as a prerequisite to environmental action taking. *Current issues VI: The yearbook of environmental education and environmental studies*.
- Powers, J. (2010) Building a Lasting Foundation in Ecological Literacy in Undergraduate, Non-majors Courses. *Nature Education Knowledge* 3(10):53.
- PS/SPOLU (2020), *BOD ZLOMU s.47 [online]*. [citované 28.5.2021] Dostupné z: <https://progresivnespolu.sk/bod-zlomu/>.
- Risser, P. G. (1986). Address of the Past President: Syracuse, New York; August 1986: Ecological Literacy. *Bulletin of the Ecological Society of America*.
- Roth, Charles E. *Environmental Literacy: Its Roots, Evolution and Directions in the 1990s*. Newton, Massachusetts: Education Development Center.
- SaS (2020), *Návod na lepšie Slovensko 1144*, s. 125. [citované 28.5.2021] Dostupné z: <https://www.sas.sk/detail/5496/nr-sr-2020/obsah>.
- SFPA – Slovak Foreign Policy Association (2021) - *Postoje politických strán k energetickým a klimatickým témam*, s. 3. [citované 28.5.2021] Dostupné z: <http://www.sfpa.sk/publication/postoje-politicky-stran-k-energetickym-a-klimatickym-temam/>.
- Sia, A., Hungerford, H., & Tomera, A. (1985/86). Selected predictors of responsible environmental behavior. *The Journal of Environmental Education*, 17.
- Sivek, D. J., & Hungerford, H. (1989-1990). Predictors of responsible behavior in members of three Wisconsin conservation organizations. *The Journal of Environmental Education*, 21(2).
- Sme rodina (2020), *PROGRAM POMOCI RODINÁM 2020, volebný program hnutia SME RODINA* s. 83, [citované 28.5.2021] Dostupné z : <https://hnutie-smerodina.sk/dokumenty/Final-Program-SME-RODINA-volebny-program.pdf>.
- Smith, E., & DeCoster, J. (2000). Dual-processing models in social and cognitive psychology: conceptual integration and links to underlying memory systems. *Personality and Social 6-15 Psychology Review*, 4 (2).
- SNS (2020), *Slovenská národná strana*, s.17 [citované 28.5.2021]
- Stern, P. (2000). Toward a coherent theory of environmentally significant behavior. *The Journal of Social Issues*, 56 (3)
- Sward, L.L., & Marcinkowski, T. (2001). Environmental sensitivity; A review of the research, 1980-1998. *Essential Readings in Environmental Education*. Champaign, IL: Stipes Publishing, L.L.C.
- Za ľudí (2020), *Program strany ZA ĽUDÍ*, s.89. [citované 28.5.2021] Dostupné z: <https://za-ludi.sk/program/>.

11 Prílohy

11.1 Dotazník

Parlamentné voľby 2020 na Slovensku z pohľadu prvovoliča.

Ahoj, volám sa Sarah Mária Verníčková a som študentkou Prírodovedeckej fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Dotazník je súčasťou mojej bakalárskej práce, v ktorej sa zaoberám prvovoličmi vo voľbách do NR SR 2020. Dotazník ti zaberie približne 5 minút. Veľmi pekne ďakujem za tvoj čas! :)

* Povinné

1. Aké je tvoje pohlavie

Označte iba jednu elipsu.

Žena

Muž

2. Koľko máš rokov? *

3. Aké je tvoje najvyššie dosiahnuté vzdelanie? *

Označte iba jednu elipsu.

Stredoškolské bez maturity

Stredoškolské s maturitou

Vyššie odborné

Vysokoškolské 1. stupňa

4. V roku 2020 si sa prvý krát zúčastnil/a volieb do Národnej rady SR? *

Označte iba jednu elipsu.

Áno

Nie

5. Aké sú tvoje hlavné zdroje informácií o životnom prostredí? (vyber max. 3) *

Začiarknite všetky vyhovujúce možnosti.

- Televízia
- Internet
- Sociálne siete
- Časopisy, denníky
- Škola
- Rodina
- Priatelia

Iné: _____

6. Ktorú politickú stranu si volil/a vo voľbách do Národnej rady SR 2020? *

Označte iba jednu elipsu.

- DOBRÁ VOĽBA
- KDH
- ĽSNS
- MKO-MKS
- MOST-HÍD
- OĽANO
- PS a SPOLU
- SaS
- SME RODINA
- SMER-SD
- SNS
- Socialisti.sk
- VLASTĽ
- Za ľudí
- Iné: _____

7. Ako dôležité boli pre teba konkrétne programové body strán pri voľbe do NR SR 2020? *

V každom riadku označte iba jednu elipsu.

	Veľmi dôležité	Dôležité	Nepremýšlal/a som nad tým	Nezáleží mi na tom	Vôbec mi na tom nezáleží
Rozvojový program	☐	☐	☐	☐	☐
Daňový program	☐	☐	☐	☐	☐
Kultúra	☐	☐	☐	☐	☐
Klimatický a energetický program	☐	☐	☐	☐	☐
Školstvo	☐	☐	☐	☐	☐
Zahraničná politika	☐	☐	☐	☐	☐
Sociálna politika	☐	☐	☐	☐	☐
Podpora vedy a výskum	☐	☐	☐	☐	☐
Migračná politika	☐	☐	☐	☐	☐
Zdravotníctvo	☐	☐	☐	☐	☐
Hospodárstvo	☐	☐	☐	☐	☐
Ochrana životného prostredia	☐	☐	☐	☐	☐

Nasleduje krátky test tvojich znalostí.

8. Koľko ľudí dnes približne žije na Zemi? *

Označte iba jednu elipsu.

- 5,3 miliardy
 7,6 miliardy
 4,5 miliardy
 9,8 miliardy

9. Koľko percent rozlohy Slovenska predstavujú lesy? *

Označte iba jednu elipsu.

- 21%
 67%
 41%
 30%

10. Ktorý z uvedených zdrojov má najväčší podiel na výrobe elektriky na Slovensku? *

Označte iba jednu elipsu.

- Tepelné elektrárne
 Jadrové elektrárne
 Obnoviteľné zdroje energie

11. Ktoré z nasledujúcich tvrdení je podľa vedeckého konsenzu správne? *

Začiarknite všetky vyhovujúce možnosti.

- Skleníkový efekt je pre Zem neprirodený. Vznikol až po priemyselnej revolúcii, kedy sa výrazne zvýšilo množstvo človekom vyprodukovaných skleníkových plynov.
 Skleníkový efekt je prirodzený. Bez neho by bola priemerná teplota na Zemi mínus 18 stupňov. Vyššie formy života by sa tak nevyvinuli.
 Skleníkový efekt nespôsobuje klimatickú zmenu.

12. Hlavným cieľom Európskej Zelenej Dohody (New Green Deal) je dosiahnuť uhlíkovú neutralitu do roku.. *

Označte iba jednu elipsu.

2035

2050

2060

Nasleduje ďalšia časť, zameriavajúca sa na tvoje názory, postoje a aktivity.

13. Aký máš názor na nasledujúce body? *

V každom riadku označte iba jednu elipsu.

	Súhlasím	Skôr súhlasím	Som neutrálny/a	Skôr nesúhlasím	Nesúhlasím
Je dôležité šetriť energiou.	☐	☐	☐	☐	☐
Klimatická zmena je reálna.	☐	☐	☐	☐	☐
Klimatická zmena je z výraznej časti spôsobená človekom.	☐	☐	☐	☐	☐
Klimatická zmena bude mať výrazný dopad na našu budúcnosť.	☐	☐	☐	☐	☐
Je dôležité šetriť vodu.	☐	☐	☐	☐	☐
Prírodné oblasti sú významné pre nás blahobyť.	☐	☐	☐	☐	☐
Nakupovať lokálne je dobré pre životné prostredie.	☐	☐	☐	☐	☐
Recyklácia a redukcia odpadu má zmysel.	☐	☐	☐	☐	☐

14. Ako často robíš nasledujúce aktivity? *

V každom riadku označte iba jednu elipsu.

	Vždy	Skoro vždy	Niekedy	Skoro nikdy	Nikdy
Separujem odpad (papier, plast, sklo...) ¹	☐	☐	☐	☐	☐
Triedim bioodpad/kompostujem	☐	☐	☐	☐	☐
Snažím sa znížiť svoju spotrebu vody (pri sprchovaní, umývaní zubov..)	☐	☐	☐	☐	☐
Cestujem ekologicky (verejná doprava, peši, bicykel...)	☐	☐	☐	☐	☐
Nakupujem lokálne potraviny	☐	☐	☐	☐	☐
Nakupujem lokálne produkty (oblečenie, vybavenie, drogéria...)	☐	☐	☐	☐	☐
Redukujem mäso vo svojom jedálničku (najmä červené mäso)	☐	☐	☐	☐	☐

15. Koľko krát si sa za posledné tri roky zúčastnil/a aktivity zameranej na životné prostredie? (zber odpadu, podpis petície, účasť na proteste, blokáda..) *

Označte iba jednu elipsu.

- Nikdy
- 1 až 3 krát
- Viac než 3 krát

16. Aký je tvoj názor na činnosť environmentálnej aktivistky Greta Thunberg (zakladateľka hnutia FRIDAYS FOR FUTURE)? *

Označte iba jednu elipsu.

- Silne podporujem
- Podporujem
- Nemám názor
- Nepodporujem
- Silne nepodporujem

17. Budem moc rada, ak mi zanecháš spätnú väzbu, prípadne nejaké myšlienky a nápady, s ktorými by si sa chcel/a podeliť. Ďakujem za vyplnenie! :)

Tento obsah nie je vytvorený ani schválený spoločnosťou Google.

Google Formuláre